№ 22 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 29 — 1908 — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 29 № 22

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12	ամսվայ համար	„	„		10 ր.
11	„	„	„	„	„
10	„	„	„	„	9 ր.
9	„	„	„	„	8 ր.
8	„	„	„	„	7 ր.
7	„	„	„	„	6 ր.
6	„	„	„	„	„
Մնացած ամիսները ամսական ՄԷԿ րուբլի					
Ամերիկա	տարեկան		„		6 դօլլար
Եւրօպա	„	„	„		30 ֆրանկ
Պարսկաստան	„		„		10 րուբլի

Կարապետ և Մատիլդա Խանդուլեանցները և Մարիամ Մելքոմեանը խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, առաջինը իր զոքանչի, երկրորդը և երրորդը իրանց թանգագին մօր՝

Զառի Կարապետեան ՄԵԼՔՈՄԵԱՆԻ

մահվան մասին, որ տեղի ունեցաւ յունվարի 27-ի երեկոյեան։

Յուղարկաւորութիւնը այսօր, յունվարի 29-ին, առ. ժամը 10-ին դէպի Ջուղուբէթի ս. Աստուածածին եկեղեցին (Պանասեվիչա փողոց)։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ր Ա Ն

Երեքշաբթի, յունվարի 29-ին

անդամների, սրանց ընտանիքների և հիւրերի համար

Ընտանեկան երեկոյթ

Հայ դերասանական ընկերակցութիւնը կը ներկայացնէ

«ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔ»

Կոմ. 3 գործ.

Սկիզբն է ժամը $8^1/_2$-ին

առ. 1—1

ԱՅԺՄ ԻՐԱԳՈՐԾԵՑԷ՛Ք

Հայ թատրօնի յիսնամեակը հանդիսաւոր կերպով կատարվեց։

Խօսվեցին զգացված ճառեր, յայտնըվեցին գեղեցիկ մտքեր, արվեցին բազմաթիւ բարեմաղթութիւններ։

Թատրօնի մէջ հաւաքված հասարակութիւնը համակվեց մի ընդհանուր զգացմունքով տեսնել հայ թատրօնական գործը դրված իր իսկական կոչման բարձրութեան վրա։

Պատգամաւորութիւնների համակրական խօսքերը և յարգանքի հաւաստիացումների արտայայտութիւնները վըկայում էին, որ հայ թատրօնի բարգաւաճման գաղափարը սիրելի է ամենքի համար և ճանաչվում է իբրև հասարակական-կուլտուրական խոշոր տենչանքներից մէկը։

Թատրօնի բարոյական, գեղարուեստական և կրթական նշանակութիւնը ընդգծվում էր թանձր ներկերով և հրամայողաբար առաջ նետվում թելադրելու հասարակութեանը՝ լուրջ կերպով հոգատար լինելու այն տաճարի հոյակապութեան մասին, որի ամբիօնը, իբրև թատրօնական բեմ, պէտք է տայ ժողովրդին գեղարուեստական հաճոյքի հետ միասին մարդկային կեանքի գիտակցութիւն, մարդկային ոգու ելևէջների նուրբ ըմբռնողութիւն, մարդկային կրքերի և տրամադրութիւնների լուսաբանութիւն, մարդկային վշտերի և ուրախութիւնների չփման ուժեղ պատկերացումներ, մարդկային շինանար ոգու խաղաղ արտայայտութիւններ և մաքառող ոգու գործունէութեան հերոսական զօղանջներ։

Այո, այդպէս էլ պէտք է լինէր։

Զգացմունքների և խորհրդածութիւնների արտայայտութիւնները բնական արդիւնքն էին թատրօնի կուլտուրական նշանակութեան գաղափարի։

Տօնը անցաւ։

Ճառերը լռեցին։ Պատգամաւորութիւնները վերադարձան։ Հասարակութիւնը գնաց իր տները։

Եւ սակայն հասարակական պարտաւորութիւնը մնաց անխախտ ու անսասան իր տեղում։

Այո, հասարակական պարտաւորութիւն։

Այդ պարտաւորութիւնը ասում է բարձրագոչ կերպով՝

«Իրագործեցէք խոստումները և տենչանքները, խմբվեցէք կուլտուրական գործի շուրջը և միացած ույժերով գործակցեցէք ստեղծելու հայ թատրօնի համար այնպիսի պայմաններ, որ նա կատարելագոյն կերպով ընդունակ լինի ծառայելու իր վեհ գաղափարական կոչման»։

Ա. Բալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլսից մեզ գրում են.

Այստեղ արգելված է կաթողիկոսական ընտրութեան հարցի շուրջը որևէ բան գրելը մամուլի մէջ։ Մինչև այսօր դեռ չեն ստացված սինօդի ծանուցագրերը ընտրութեան մասին, իսկ մինչև դրանք չը ստացվեն, ոչ կարելի է հարց բարձրացնել պատգամաւորներ ուղարկելու մասին թիւրքաց կառավարութեան առաջ և ոչ էլ պատգամաւոր ընտրել։ Նոյնիսկ դեռ տեղեկութիւն չը կայ, թէ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութիւնը ուղարկե՞լ է արտասահմանեան հայերին այդ ծանուցագրերը թէ ոչ։ Բացի դրանից՝ այստեղ անհոգ են, թէ ինչ պէտք է անեն ռուսահայերը, և մանաւանդ սպասում են, թէ երբ «Մշակը» կը սկսէ խօսել կաթողիկոսական հարցի մասին։

—

Էջմիածնից մեզ հաղորդում են.

Հակիկէլի նախագահութեամբ գումարվելիք դպրոցական յանձնաժողովին կաթողիկոսարանի կողմից նշանակված ներկայացուցիչները Թիֆլիսում կը լինեն փետրվարի 5-ին։

—

Պետերբուրգ, 26 յունվարի

Պետերբուրգի օսմ. դեսպանատունը Թիֆլիսից իր ստացած մի թղթակցութիւնը տպել է տուել «Нов. Вр.»-ի այսօրվայ համարում։ Թղթակիցը պընդում է, թէ այն բոլոր լուրերն և տեղեկութիւնները, որոնք վերաբերում են օսմ. կայսրութեան պատերազմական պատրաստութիւններին ընդդէմ Ռուսաստանի, ոչ մի բանի վրա հիմնված չեն. ընդհակառակն, երկու պետութիւններն էլ բաղձաւոր են տեսնել այն բարեկամական լաւ յարաբերութիւնները, որոնք գոյութիւն ունեն երկու հարևան պետութիւնների միջև, և աւելի ու աւելի ամրապնդվում են։

Հոկտեմբերեաններն ստորագրեցին երէկվայ այն հարցապնդմանը, որ յանձնվեց ֆինանսների մինիստրին պետական նոր թղթադրամներ բաց թողնելու առիթով։ („Т. Т.")

—

Պետերբուրգ, 26 յունվարի

Յունվարի 24-ին Թագաւոր Կայսրին բաղդ ունեցաւ ներկայանալ Թիֆլիսի նահանգական ժանդարմական վարչութեան պետ Երէմին։

Արտաքին գործերի մինիստրութեան ներկայացուցիչ Դիբս Թիւրքիայի հետ պատերազմ յայտարարելու լուրը անհիմն է համարում։

Պետական պաշտպանութեան խնդրով զբաղվող առաջին մասնաժողովը կը ներկայացնէ նաւատորմղի համար դրամ յատկացնելու առաջարկագիրը։ Հոկտեմբերեանները կտրականապէս մերժելու են։

Ֆինլանդիայի հարցապնդումը յատուկ ուշադրութիւն է գրաւում։ Դումայի կեանքի ամբողջ շահերը կենտրոնանում են այդ հարցապնդման վրա։

Հէրարդի հրաժարականը վճռված է։

Արդարադատութեան մինիստրութեան անդամ Իլիաշենկօ նշանակվում է Թիֆլիսի նահանգական պատարանի անդամ։ („К.")

—

Թ ե հ ր ա ն.—Պարսից կառավարութիւնը ձևական կերպով բողոքեց, որ Փազիլ-փաշան անցել է սահմանը։

Կառավարութիւնը շեշտում է, որ Սօվուջ-Բուլաղը անկրկնայ պարսից սեփականութիւնն է։ („К.")

ԱՆԳԼՕ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լօնդոնում, լորդերի պալատում, անգլօ-ռուսական համաձայնութեան առիթով վիճաբանութիւնները սկսվեցին լորդ Կերզօնի ճառով։ Հռետորը ասաց, որ նա ոչ մի թըշնամական զգացմունք չէ տածում դէպի այժմեան կառավարութիւնը. երբ մի անգամ համաձայնութիւն կնքված է, ամէն մի մարդ կարող է ցանկանալ, որ արդարանան համաձայնութեան հեղինակների ամենահամարձակ սպասելիքները. պալատի մեծամասնութիւնը լիովին համակրում է համաձայնութիւնների քաղաքականութեան. Անգլիայի համար ոչ մի համաձայնութիւն այնպէս ընդունելի չէ հանդիսանում, ինչպէս Ռուսաստանի հետ կապած համաձայնութիւնը։ Անգլիայի և Ռուսաստանի ժողովուրդների և կառավարութիւնների միջև ներքին անտագօնիզմ (հակամարտութիւն) չը կայ։

Հռետորը պնդում է, որ ռուսական և անգլիական սահմանապահ իշխանութիւնների միջև կարող են գոյութիւն ունենալ ամենաբարեկամական յարաբերութիւններ. արդէն Սօլզբերին և Լանսդօունը կազմած ունէին Ռուսաստանի հետ համաձայնութիւն կնքելու նախագծեր ասիական հարցերի վերաբերութեամբ աւելի լայն հիմունքներով, քան այժմեան համաձայնութիւնն է։ Այդ իսկ պատճառով հռետորը առաջինը կողջունէր կառավարութեան, եթէ համաձայնութեան հիմունքները բաւարար հանդիսանան, եթէ կարելի լինէր սպասել, որ նա կը նպաստէ մշտական պատուաւոր հաշտութեան պահպանման։

Կերզօնը բնաւ չէ կարծում, որ համաձայնութիւն չը պէտք էր կապել Ռուսաստանի հետ, որովհետև դրանով կարելի էր Ռուսաստանի սահմանադրական բարենորո-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Հայկական ծնունդը Լօնդօն

Լօնդօն, 26 յունվարի (Ն. տ.)

Լօնդօնի հայութիւնն ալ, ինչպէս միշտ, զուրկ չմնաց հայկական ծնունդը տօնախմբող հանդէսէ մը, սարքուած Լօնդօնի հայոց միացեալ ընկերութեան կողմէ, ամսոյն 25-ին, այսինքն՝ հայկական ծննդեան իսկական թուականէն շաբաթ մը վերջ։

Այս ընկերութիւնը իր սկզբնական խաււին մէջ հաստատուած 1898-ին, երբ Լօնդօնը հայ գաղութ կոչուելու արժան հաւայնք մը ունէր դեռ, իր ծննդեան օրէն ի վեր շարք մը անուններ փոխած և կրկին է մկրտուած և այսօր անունէն աւելի բան մը գոյութիւն չունի, եթէ ոչ իր հազիւ տասնեակ մը անդամները։

Հակառակ բոլոր անհարկիութեանց, ընկերութեան այդ փոքրաթիւ անդամները ծայրայեղ յաւակնոտութիւններ կը ցուցնեն երբեմն և ինքզինքնին ծիծաղի նիւթ կը դարձնեն։ Այս պարագան եղաւ անցեալ տարի ծնունդին։ Իրենցմէ մին թատերագիրի, իսկ միւս մէկ քանին ալ դերասանի հովեր առած՝ խելքերնին դրին «հայկական ներկայացում» մը տալ Լօնդօն ու այդ առթիւ կանչեցին տասնեակ մը թղթակիցներ անգլիական թերթերէ և շարք մըն ալ երևելի անձնաւորութիւններ, որոնք, աւելորդ է ըսել, բարեբաղդաբար բացակայ էին։ Մարդիկ, որ երկու խօսք իրարու ետևէ արտասանելու ընդունակութիւն չունէին, պիտի խաղային իբրև amateur-ներ Սալբին առնուած կտորի մը մէջ և այդ ալ անգլիացիներուն ներկայացնելու համար, քանի որ ներկաներուն մեծամասնութիւնը անգլիացիներ էին։ Ալ չեմ յիշեր դերասաններու և հագուստներու մասին։ Այդ առթիւ, երբ թղթակցութիւնով մը պախարակեցի յիշեալ փորձունքը ընկերութեան, որ լոկ ծիծաղելիութեան կը ծառայէր, դերակատարներ և այլք գիս վանդալ մը նկատեցին և սկսան, իբրև հակահարուած, իրենց կողմանէ գրուած յօդուածներով երկինք բարձրացնել խաղն ու խաղացողները։ Տարակոյս չկայ որ այդ ընթացքը ոչ միայն անվայել, այլ և ապօրինի էր. բայց ուրախ եմ տեսնել, որ իմ դիտողութիւններս ապարդիւն մնացած չեն և ես առաջինը պիտի լինիմ այս անգամուան աւելի պարզուկ հանդէսը ծափահարող, որ իսկական յաջողութիւն մըն էր, նկատի ունենալով շրջապատող պարագաները։

Որու և ինչ խնդրի վերաբերեալ ալ անհամաձայնութիւններ ունենամ անհատապէս, երբէք տեղի չեմ տար ինքզինքիս այդ մտցնել ընդհանրական խնդրոց մէջ, և լաւ է որ մեր լօնդօնցի շարք մը ծանօթներ հեռացնեն այդ միտքը իրենց մէջէն։

Հանդէսը կամ նուագահանդէսը, որուն համար կանխաւ յայտագիր մը պատրաստուած էր, սակայն, շնորհիւ ոմանց և գըլխաւորաց բացակայութեան, աջէն ու ձախէն բերուած կտորներով ժամանակը հաճոյալիօրէն անցաւ։

Ուրիշ տարիներու վախով համակուած, ընկերութիւնը այս տարի վարձած էր շատ փոքր ու ողբալի սրահ մը, հազիւ 150—200 հոգիի նիստ հայթայթելու հնար, այնպէս որ լաւ մը խռնուած էին եկուորներ։ Հանդիսականներու մեծամասնութիւնը կը կազմէին անգլիացիներ. եթէ ըսեմ որ իւրաքանչիւր 10-ին 8 հոգին անգլիացի էր, չափազանցած չեմ ըլլար երբէք։ Լօնդօնի հայ ջոջերը այսպիսի տեղեր չեն այցելեր—թէև նախորդ կիրակի եկեղեցին լեցուած էին—իսկ միւսներն ալ երբ ընկերութեան անունը լսեն՝ կը սարսափին ու կը խրտչին, այնքան որ ցաւալի դէպքեր կցուած են այդ անուան։

Հանդէսը սկսաւ դաշնակի վրայ սօլօյով մը. յաջորդեց տաղը մեներգ մը և այնուհետև կարգը եկաւ գիշերուան հերոսուհիին,—օր. Ալեքսիա Պասեանի։ Օր. Ալեքսիա Լօնդօնի օպէրաթիկ և երգեցիկ բեմին վրայ շատ հանրածանօթ հայ դէմք մըն է։ Երկու երեք օպէրական ընկերութեանց մէջ յաճախակի prima donna-ի դեր է կատարած և իր mezzo-soprano ձայնը լսողները դիւրաւ չեն մոռանար զինքը։ Թէև հայրը հայ և ինքն ալ Թիւրքիա ծնած, իր մայրենի լեզուն՝ շնորհիւ ծնած վայրին—Բրուսա—թիւրքերէն է։ Սակայն, բացի աակէ, կը խօսի ու կերգէ եւրոպական ծանօթ բոլոր լեզուներով։ Օպէրայի մէջ ամենէ լաւ յաջողութիւնը ունեցած է իբրև Կարմէն։ Ինչպէս նախորդ առթիւ մը, առաջին խնդրանքով համաձայնած էր գալ իրեններուն մէջ և երգել։ Իր երկու երևումով գրեթէ 7 երգ երգեց, բոլորն ալ հատուածներ զանազան հանրածանօթ օպէրաներէ, որոնցմէ երկուքը իտալերէն, երկուքը ֆրանսերէն, երկուքը անգլիերէն և մէկն ալ հայերէն էր։ Այս վերջինը—«Իմ սիրելի զաւակունքս»—այնպիսի մելամոյշ և զգայուն ձայնով մը երգեց, որ շատ քիչեր կրցան ըմբռնել, որ երգելէն դեռ 15 րոպէ առաջ ոչ մէկ բառ և ոչ մէկ եղանակ ծանօթ էր իրեն, և իր հնչումներու և եղանակին վերաբերմամբ ցոյց տուած հաւատարմութիւնը մեզի ապշահար թողուց, թէպէտև երևալէն առաջ, երբ երգին բառերը անգլիական տառերով իրեն կը գրէին, տեսակ մը վարանումով յայտնեց թէ «կը յուսամ, որ ներկայ հայերը վրաս չեն խնդար...»։

Զանազան ջութակով կամ դաշնակով տրուած կտորներէ վերջ, նորէն երկու հայերէն երգեր երգուեցան՝ այս անգամ անգլիացի օրիորդի մը կողմէ,—օր. Դրէյս Օ'Մալի,—որ երգեց «Ծիծեռնակ» ու «Ես լըսեցի մի անոյշ ձայն»,—այլ ես այնքան հնչած որ՝ վրան գրել իսկ չարժեր, եթէ ոչ գովելու օրիորդին եռանդն ու խանդավառութիւնը, այդ երկու՝ հայ սրտերու մօտիկ երգերը իգական ձայնով մը անոնց ականջին լսելի ընելու, մասնաւորապէս երկրորդը, որ հանդուցեալ Շահազիզի նուրբ գրչին արտայայտութիւնն է։ Բառերու յստակութիւնն ու հնչմանց ուղղութիւնը շատ հեռու էր օր. Պասեանէն, բայց, օտար, նամանաւանդ անգլիացի օրիորդի մը համար դէշ չէ։ Հանդէսի առաջին մասին վերջ տրուելէ առաջ, օր. Պօյաճեան, անգլիերէնի լաւ կերպով հմուտ հայուհի մը, փոքր-ինչ երկար մէկ կենսագրականը կարդաց Խրիմեան Հայրիկի անգլիերէն լեզուով, որու վախճանին ինքն իսկ յուզուիլ երևցաւ արտած տխուր մանրամասնութիւններէն։

Մինչև այդ ժամանակ, լսողներ ու երգողներ պապակած ըլլալով, միջադադար մը եղաւ և բոլորը թափուեցան զովարան և հոն հիւրասիրուեցաւ իրենց թէյ, սուրճ և այլն։

Երկրորդ մասը սկսաւ մոգական լապտերի պատկերներով, ուր երևցան զանազան հայկական քաղաքներ ու տեսարաններ և հայ դէմքեր, ինչպէս Հայրիկ, Գամառ Քաթիպա, Րաֆֆի, Նար-Պէյ և այլն։ Թէպէտև, քաղաքներու երևման առիթիւ բացատրութիւն տուողը, որ անպատրաստ էր իր դերին՝ ուրիշ մը խոստացած լինելով այդ պաշտօնը կատարել և չը կրնալով ներկայ գտնուիլ, Ամասիան յիշուեցաւ իբրև Երզրում, Ադանան որպէս Այնթապ կամ դեռ համանման դէպքեր, սակայն փոյթ չունի։ Եթէ Չինաստանի Ծունկ-չինգ-դանկ քաղաքն ալ ներկայացնելով մեզի ըսէին թէ ասի Անի—հայոց նախկին մայրաքաղաքի—մէկ անկիւնն է, գոհ սրտով մը կընդունէինք, այնքան որ ներողամիտ հոգիով մըն էինք բազմած հոն։ Այնուհետև եղան կրկին երգեր, մասնաւորապէս օր. Ալեքսիա Պասեանէ, արտասանութիւններ երկու փոքրիկներէ, մէկը անգլիացի մատաղ օրիորդէ մը և միւսը հայ պատանիէ մը, իւրաքանչիւրը իր մասնայատուկ լեզուով. ուրիշ արտասանութիւն մը ըրաւ նորէն հայ գիտաւոր օրիորդ մըն էր, «Վանայ լիճը», անգլիերէն, որ թարգմանողը շատ գողտր ու հաւատարմօրէն թարգմանած էր Րաֆֆիի այդ սըրտայոյզ կտորը։

Դեռ ինչ աւելցնեմ։ Ամէն ոք շատ գեղեցկօրէն կատարեց պաշտօնը և ներկաներէն ոչ մէկն ալ դժգոհ մնաց գալուն։ Յոյս ունիմ որ այսպիսի պարզ ու հնարաւոր հանդէսներ աւելի քաջալերեն ներկաները՝ ուրիշ անգամ բարեկամներ ալ բերելու։

Չը մոռնամ ըսելու, որ վերջին բաժանման խօսքը պրոֆ. Յակոբեանին մնաց, որ, ի դիմաց գործադիր յանձնախմբին, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն և դերակատարներուն, քաջալերութիւն տուաւ ներկայ հայերուն՝ որ բնաւ չյուսահատին և միշտ յառաջ երթան։ Եւ ապա, դառնալով անգլիացոց, ըսաւ որ եթէ հայերը բան մը չունին աշխարհին մէջ, ունին եւրոպացոց «համակրութիւնը...», որ «անգին» դրամագլուխ մըն է անոնց համար։ Յարգելի պրօֆէսօրը այնպիսի խանդավառ րոպէներ ունի, որ երբեմն չուզածը կըսէ և ըսել ուզածը կը մոռնայ։ Թերևս սա ալ այն պարագաներէն մին է։ Նամանաւանդ որ մոռնալու չենք թէ իր աջէն դաշնակի վրայ տուած կտորին և օր. Ալեքսիա Պասեանի երգերուն ազդեցութեան ներքև էր տակաւին։ «Տուէք մեզի ազատութիւն, ինքնավարութիւն,— գոչեց ներկաներուն,— և մենք ոչ թէ մէկ Պասեան, այլ և 100 և 200 Պասեաններ կրնանք ունենալ, և դա ոչ թէ Լօնդօն, այլ և Վան, Մուշ, Դիարբէքիր, Էրզրում... Հայաստանի ամէն քաղաքը։ Ո՞վ կը խորհէր թէ հայ օրիորդ մը կրնար այդքան ճարտարօրէն Եւրոպայի մեծ վարպետները թարգմանել իր ձայնով։ Բայց անա օրինակը...»։

Կը շնորհաւորենք մեր մէջէն անբաժան պրօֆէսօրին խանդավառ ու հայրենաշունչ մայթքումը։

Մինաս Չերազ

գումների իրականացման գործը խանգարել։

Այդպէս, նա ձեռնարկում է հարցին առանց որևէ նախահաշւողման, բայց անգլօ-ռուսական պայմանագիրը պաշտպանողական կամ յարձակողական դաշնակցութիւն չէ սահմանում, բարեկամական յարաբերութիւնների ընդհանուր արտայայտութիւն չէ հանդիսանում, այլ սոսկ մասնաւոր համաձայնութիւն է կազմում յատուկ շահերի և իրաւունքների վերաբերմամբ ասիական երեք երկիրներում։ Եթէ համաձայնութիւնը շահեկան է երկու կողմերի համար և պարունակում է կենսական պայմաններ, նա կարող է թերևս կառավարութեան համար ցանկալի տրամադրութիւն ստեղծել. սակայն, եթէ համաձայնութիւնը կասկածելի է Աւղանստանի վերաբերմամբ, անշահաւէտ է Տիբէտի գործերի վերաբերութեամբ, աւելի վատթար է Պարսկաստանի վերաբերմամբ, այդ դէպքում անկարելի է նրանից լաւ հետևանքներ սպասել։

Այդ պայմանագրում աւելի կարևոր են նրա պայմանները, քան այն ընդհանուր տրամադրութիւնը, որոնցով նրանք ներշնչված են։ Տրամադրութիւնը կարող է փոխվել, բայց պայմանները կը մնան միշտ։ Ազդեցութեան շրջանի սահմանափակումը Պարսկաստանում հարկաւոր է խիստ քննադատութեան ենթարկել։ Ազդեցութեան ռուսական շրջանի որոշումը չէ արդարանում անտեսական և աշխարհագրական հայեցակէտներով։

Կէրզօնը մատնանշեց Պարսկաստանի չէզոք հողի այն անհագին նշանակութիւնը, որի նկատմամբ Անգլիայի առևտրական գերակշռութիւնը անհրաժեշտ է։ Ուստի պէտք է ցաւել, որ այդ շրջանը դուրս է ազդեցութեան անգլիական շրջանից և Անգլիան չէ օգտվում այնպիսի մեծ իրաւունքներով, ինչպէս Ռուսաստանը և Գերմանիան։ Պարսկաստանի հիւսիսում Ռուսաստանին տրված է գերակշռող նշանակութիւն, իսկ Անգլիայի դրութիւնը այնքան էլ նախանձելի չէ, քան Պարսկաստանի վերջին եկւորի դրութիւնը։

Կէրզօնը բաւականութեամբ նկատում է, որ համաձայնութեան այն մասը, որ վերաբերում է Սէիստանին, բաւարար է, բայց ռազմական վտանգ Անգլիային սպառնում է ոչ թէ Սէիստանի, այլ Պարսից ծոցի կողմից։ Պէտք է սպասել, որ ռուսաց երկաթուղային ցանցը, որ այժմ հասել է մինչև Պարսկաստանի սահմանները, ներկայումս կը հասցվի մինչև երկրի սիրտը, անգամ մինչև Պարսից ծոցը։ Ի՞նչ է անելու այն ժամանակ Անգլիայի գերիշխանութիւնը այդ ծոցում։ Այնուհետև, եթէ Անգլիան պարտաւորվել է չը խրախուսել Աւղանստանի թշնամական գործողութիւնները Ռուսաստանի դէմ, ուրեմն ինչու Ռուսաստանն էլ չընդունեց իր վրա այդպիսի պարտականութիւն։ Ռուսաստանը, օրինակ, կարող էր յայտնել Անգլիային, որ հրաժարվում է սահմանի մօտ զօրքեր կենտրոնացնելուց և երկաթուղիներ կառուցանելուց։

Ապա Կէրզօնը մատնանշեց, որ էմիրը դեռ իր համաձայնութիւնը չէ տուել. եթէ նա հրաժարվի համաձայնել, այն ժամանակ վերին աստիճանի յուզված դրութիւն կը ստեղծվի։ Ըստ երևոյթին, Անգլիան, մի շարք վերին աստիճանի էական զիջողութիւններ անելով, ոչինչ ձեռք չը բերեց։

Վերջում Կէրզօնը ասաց, որ Ռուսաստանը Տիբէտում այնպիսի շահեր չունի, ինչպէս Անգլիան, բայց և այնպէս Անգլիան Ռուսաստանին հաւասար իրաւունքներ տուեց և Ռուսաստանի հետ փոխանակեց հաւասարութեան վրա հիմնված յայտարարութիւններ։ Պայմանագրի մէջ Զուռիի հովիտի հարցի դրութիւնը Անգլիայի կողմից հանդիսանում է լիակատար պարտութիւն և մեծ նուաստացում։ Անգլօ-ռուսական պայմանագիրը, Կէրզօնի կարծիքով, վերջին 50 տարում Մեծ Բրիտանիայի հետ կնքած պայմանագրերից ամենանշանաւորն և կարևորն է հանդիսանում իր հետևանքներով։ Պայմանագիրը ամենախոր ազդեցութիւն կունենայ ասիական երեք երկիրների ապագայի վրա, կազդէ Անգլիայի և Ռուսաստանի ընդհանուր յարաբերութիւնների վրա և անհագին ազդեցութիւն կը թողնէ Անգլիայի պրէստիժի վրա Ասիայում։ («Կ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻՔ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Յունվարի 27-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11-ին, Արտիստիք. ընկերութեան մեծ դահլիճում կայացաւ Հայ դրամատիք. ընկերութեան հաւ րդիսաւոր արտակարգ ընդհանուր ժողովը։ Օրվայ հանդիսաւորութիւնը գրաւել էր անդամների և հանդիսատեսների մեծ բազմութիւն։

Վարչութեան նախագահ պ. Զաքար յայտնեց, որ յատուկ այդօրվայ համար որպէս պատւաւոր նախագահ հրաւիրված է եղել մեր ալեզարդ դրամատուրգ պ. Գ. Սունդուկեան. բայց նա վարչութեան ուղղած մի նամակով յայտնելով այդ մեծ պատւի համար իր շնորհակալութիւնը ցաւ է յայտնում, որ տկարութեան պատճառով չը կարողանայ յանձն առնել։ Ժողովը ընդունեց Սունդուկեանին պատւաւոր նախագահ։ Այնուհետև ժողովին նախագահելու համար ժողովականները ցանկացան տեսնել Ա. Քալանթարին։ Բայց այդ միջոցին ժողովականներից մէկը վեր թռաւ և բացականչեց, թէ ինչու ժողովականները անտես առան այն ձայները, որոնք ուզում էին իբրև նախագահ պ. Տ. Յովհաննիսեանին և պահանջեցին գաղտնի քուէարկութիւն։ Այդ ժամանակ պ. Ա. Քալանթար հետևեալը ասաց. «Պարոններ, այժմ ես ինքս եմ դնում պայման և պահանջ, որ նախագահ ընտրէք գաղտնի քուէարկութեամբ, այլապէս ես չեմ նախագահի»։ Գաղտնի քուէարկութեան հետևանքն այն եղաւ, որ պ. Քալանթար ձայների զգալի առաւելութեամբ ընտրվեց ժողովի նախագահ։ Քարտուղար ընտրվեց պ. Գ. Լևոնեան։

Քալանթար.—Պարոններ, առաջին պարտականութիւնս եմ համարում առաջարկել ձեզ ոտքի կանգնելով յարգել վերջերս գերեզման իջնող այն անձերի յիշատակը, որոնք մեր գրական և բեմական կեանքի մէջ որոշ դեր են կատարել, ինչպէս՝ Խրիմեան, Պռօշեան, Շահազիզ, Ս. Ջմչկեան, Քնարիկ, Նազօն Ամիրեան, Աբելխանեան։

Ժողովը ոտքի կանգնելով յարգեց։

Նախագահ.—Ուրախ ենք, որ մեր օրերում ապրում են դեռ պատկառելի ծերունիներ, որոնք հայ թատրոնի փառքն են եղել մի ժամանակ. այսօր ես ականատես ենք թատրոնի յիսնամեայ յոբելեանին. բայց թատրոնական գործողներից շատ շատերը իջել են գերեզման. որպէս յարգանք վերջինների գործունէութեան, ես առաջարկում եմ երկրորդ անգամ ոտքի կանգնել նրանց յիշատակին։

Ժողովը ոտքի կանգնեց։

Նախագահ.—Այժմ վարչութեան անդամ պ. Լ. Բաբայեան կը կարդայ իր զեկուցումը ռուսահայ թատրոնի անցեալի մասին։

Լ. Բաբայեան յայտնեց, որ իր լիակատար զեկուցումը կարդալու է հետևեալ օրը, թատրոնում, յոբելեանական հանդիսի ժամանակ. այժմ կարճառօտ կերպով կը ծանօթացնէ ժողովականներին իր զեկուցման գլխաւոր կէտերին, որ և ծանօթացրեց։

Նախագահ.—Այժմ հետևեալ զեկուցումը կը կարդայ վարչութեան քարտուղար-անդամ պ. Շիրինեան ապագայում շինելիք հայոց թատրոնի մասին։

Շիրինեան.—«Անցեալ 1907 թ. կայացած Հայոց դրամ. ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, համամիտ լինելով վարչութեան առաջարկի հետ, ձայների խոշոր մեծամասնութեամբ որոշեց հայոց բեմի գոյութեան 50-ամեակը յաւերժացնել Թիֆլիսում սեփական թատրոն կառուցանելով և յանձնարարեց վարչութեան տեղեկացնել հետևեալ ընդհ. ժողովին, թէ ինչ միջոցներով և ինչպէս են իրագործել այդ որոշումը։

«Այդ որոշման հիման վրա վարչութիւնը պատիւ ունի զեկուցանելու բացի այն, որ զանազան քաղաքներից, որտեղ կառուցվել են նմանօրինակ թատրոններ, ստացվել են մակարդակներ, նախահաշիւներ և այլ կարևոր տեղեկութիւններ, վարչութիւնը ունեցել է նաև մի շարք նիստեր յատուկ թատրոնի կառուցման համար, ուր նաև հրաւիրված են եղել մասնագէտներ, ճարտարապետներ»։

Զեկուցողը մանրամասն յիշելով թատրոնի տեղի, տարածութեան և այլ չափերի մասին՝ եկաւ կանգնեց գլխաւորի, նիւթականի վրա։

«Միայն գետինը (մօտ 600 ք. սաժէն) Թիֆլիսի 3-դ 5-դ կամ 7-դ քաղաքամասերում կարժենայ 50 հազար րուբլի, իսկ եթէ հին շինութիւններ քանդելու պէտք լինի՝ տեղը մաքրելու համար՝ մինչև 70 հազար։ Թատրոնի շէնքը կը նստի 70 հազար, տաքացնելու, օդափոխութեան 10 հազար. էլեքտրական կայարանի համար 25—30 հազար. բեմի արդուզարդի 10 հազար. կահ-կարասի ֆօյէում և միջանցքներում 10 հազար, որով խոշոր ծախքերի գումարը կը հասնի 180—190 հազար։ Եւ այդ թատրոնը կը լինի 900 մարդու համար։

«Ամենագլխաւոր խնդիրն է, թէ որտեղից գտնել այդ գումարները... Վարչութիւնս կատարելապէս վստահ է և խորին կերպով հաւատում է, որ հայ հասարակութիւնը և իր բոլոր խաւերը չեն խնայի իրանց միջոցներից բաժին հանելու հայոց թատրոնի շինութեան համար և արձագանք կը տան մեր կոչին... Արդէն վարչութեանս արված են խոստումներ մօտաւորապէս 10 հազարի. բաւական է, որ սկսվի ժողովարարութեան, նրանք կը յանձնեն այդ գումարը։ Որպէսզի գործը չը ձգձգվի, վարչութիւնս խնդրածաւոյց է եղել Փոխարքայի առաջ ժողովարարութիւն անել ամբողջ Կովկասում... Այստեղ մնում է ընտրել մի մասնաժողով, որ վարչութեանս հետ միասին դիմէր ժողովարարութեան»։

Նախագահ. Ուրեմն, պարոններ, 190—200 հազար րուբլի հանգանակելու համար առաջարկում եմ ձեզ ընտրել մասնաժողով։

Խաժակ.—Որ թատրոնի նշանակութիւնը կուլտուրական տեսակէտից անվիճելի է, դրա մասին խօսք լինել չէ կարող. բայց լաւ չէ՞ր լինի մտածել և այլ զուարճալիքների մասին, որ այդ շէնքը աւելի նման լինի ժողովրդական տան, որը ունենայ նաև աուդիտօրիա ժողովրդական համալսարանի համար։

Չախմախչեան.—Զեկուցմանը մասնաւ..., թէ մասնագէտները ի նկատի են առել այդ բանը, որ թատրոնը յարմարութիւն ունենայ և դասախօսութիւնների համար։ Q.

(Կը շարունակվի)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Յունվարի 28-ից Գօրի քաղաքում Թիֆլիսի դատաստանական պալատի նստաշրջանը ձեռնարկեց քննելու Գէօրգի Մաչաբէլու, Գ. Ջէջէլէրիի և Իվ. Գրիկուրօվի գործը, որոնք մեղադրվում են Ցխինվալի կամուրջը պայթեցնելու մէջ։

—

Փետրվարի 4-ին քննվելու է Վասիլիյ Նօսաձէի գործը, որ մեղադրվում է կալուածատէր իշխ. Իլիա Թարխանօվի սպանութեան մէջ։

—

Կովկասի զինուորական-նահանգական դատարանից մահվան դատապարտված Բերձէնաշվիլու մահվան պատիժը փոխարինված է 12-ամեայ տաժանակիր աշխատանքներով։

—

Կովկասի զինուորական-նահանգական դատարանին են յանձնված՝ 1) գիւղացիներ՝ Լիտվինէնկօ, Ա. Շեվլեակօվ և Ս. Օվչարօվ, որոնք մեղադրվում են 1907 թ. մարտի 30-ին Միխայլօվսկի վանքի վրա յարձակում գործելու մէջ, որի ժամանակ յափշտակեցին 500 րուբլի փող և 400 րուբլու պարտամուրհակ. 2) Օղուրլէթի գաւառի բնակիչներ՝ Մօխէյ Կուրսաձէ և Իօսիֆ Տօտուրիա, որոնք մեղադրվում են 1907 թ. յուլիսի 10-ին Վլադիկավկազի երկաթուղագծու «Կավկազսկայա» կայարանի վրա յարձակվելու մէջ, որի ժամանակ կայարանի դրամատար Տերնօվչեվից յափշտակեցին 12,000 ր.։ 3) Գօնչարօվ և Իվ. Շէվչէնկօ, որոնք մեղադրվում են անցեալ տարվայ յունվարի 10-ին Վարենիկօվսկի ստանիցայում № 36 պետական գինու պահեստի վրա զինված յարձակում գործելու մէջ յափշտակելով 847 ր. 86 կ.։

ՈՒԹԺԱՄԵԱՅ ԲԱՆՒՈՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Նամակ Խմբագրութեան)

Ներկայ յօդուածով ես կամենում եմ քննութեան առարկայ դարձնել մի այնպիսի լուրջ և կարևոր խնդիր, որը այս վերջին տարիներս այն աստիճան գլխել, հիպնօսացրել ու մինչև իսկ արբեցողութեան է հասցրել մեր հասարակութեան բոլոր խաւերին, որ դրա դէմ խօսելը, նոյնիսկ պարզ քննութեան առարկայ դարձնելը մի կատարեալ հերետիկոսութիւն կարող է համարվել։ Մենք հաւատացած ենք, որ մեր հասարակութեան մէջ շատ շատերը, մանաւանդ բուրժուա ու մանր-բուրժուա դասակարգերին պատկանողները և դրանց իդէօլօգիան արտայայտող կուսակցութիւնները իրանց սրտի խորքում անհուն ատելութեամբ են վերաբերվում մեր շօշափելիք խնդրին, բայց և այնպէս, ի նկատի ունենալով այդ խնդրի շուրջը ստեղծված կօշմարի պէս ճնշող մթնոլորտը, ոչ միայն չեն համարձակվում ոչ մի բառ անգամ ասելու այդ խնդրի հակառակ, այլ և կեղծաւորաբար կողմնակից են ձևանում և ծափահարում են նրան պաշտպանողներին ու արծարծողներին։ Դժբաղդաբար, այդպէս զօրաւոր է բարոյական տերրորի ազդեցութիւնը։

Սակայն, ի նկատի առնելով շօշափվելիք խնդրի վերին աստիճանի լուրջ լինելը և, միևնոյն ժամանակ, վստահ լինելով, որ հազիւ թէ մէկի մտքով անգամ անցնի ինձ մեծ կամ մանր բուրժուազիայի շահերը պաշտպանելու մէջ մեղադրելու, ես կամենում եմ պատռել տիրող կօշմարը և հրապարակի վրա դնել բոլորին հիպնօսացնող խնդիրը։

Մեր խօսքը 8-ժամեայ բանւորական աշխատանքի հարցի մասին է։

Ինչպէս յայտնի է, միջազգային սօց.-դեմօկրատիայի այդ նշանաւոր պահանջը առաջնակարգ և գլխաւոր լօզունգն է դառել նաև մեր՝ Կովկասի իրականութեան մէջ գործող սօց.-դեմօկրատական ու մանր-բուրժուա-դաշնակցական կուսակցութիւնների համար, որոնք այդ լօզունգը հնչեցնում են ոչ միայն մեր արդիւնագործական վայրերում ու զուտ գործարանական բանւորների շրջաններում, այլ և այնպիսի տեղերում, ուր ոչ խոշոր արդիւնագործական ձեռնարկութիւն կայ և ոչ էլ նոյնիսկ գործարանական բանւորներ։

8-ժամեայ աշխատանքի պահանջը այն աստիճան էլեքտրականացրել մեր հասարակական ամբողջ մթնոլորտը, որ մինչև իսկ Թիֆլիսի քաղաքային դուման, ինչպէս գիտեն ընթերցողները, իր վերջին նիստերից մէկում, առանց խնդրի տակն ու վրան լաւ քննելու, որոշեց 8-ժամեայ աշխատանքը անօրինել Թիֆլիսի բոլոր մանր արհեստանոցների և առևտրական խանութների համար։ Ընդգծում ենք մանր արհեստանոցներ խօսքերը, որովհետև քաղաքային դումայի իրաւասութիւնից միանգամայն դուրս է գործարանական աշխատանքների համար որևէ նորմա նշանակելու հարցը, որը ընդհանուր պետական հարցերին է վերաբերվում և կարող է միմիայն Պետական Դումայում նա քննվել և այս ու այն որոշումը ստանալ։

Մենք, ի հարկէ, չենք հաւատում, թէ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի վերոյիշեալ որոշումը ադմինիստրացիայի կողմից հաստատութեան կարժանանայ և օրինական սանկցիա կը ստանայ։ Բայց հարցը դրանում չէ, այլ այն, թէ արդեօք չափազանց չե՞ն ոգևորվում 8-ժամեայ բանւորական աշխատանքի այնպիսի կողմնակիցները, որոնք, առանց խորը թափանցելու միջազգային սօց.-դեմօկրատիայի այդ նշանաւոր պահանջի խորքը, առանց լաւ ըմբռնելու նրա նշանակութիւնը և առանց կշռադատելու նրանից առաջանալիք հետևանքները մեր երկրում, աչքները խփած, ամեն տեղ և ամենուրեք 8-ժամեայ բանւորական օր են կամենում մտցնել։

Արդ՝ մի կարևոր հարց. 8-ժամեայ բանւորական օրը, որը մի շատ իրաւացի պահանջ է և չափազանց օգտակար իրանց խոշոր արդիւնագործութեամբ խիստ զարգացած երկիրների ու այնտեղ աշխատող բանւորութեան համար, կարո՞ղ է արդեօք նոյնպէս օգտակար և նպատակայարմար լինել մի այնպիսի երկրի համար, ինչպէս օրինակ Կովկասն է, ուր խոշոր արդիւնագործութիւնը դեռ ևս բոլորովին սաղմնային վիճակի մէջ է գտնվում և ժողովրդի մեծ մասը դեռ ևս ապրում է մանր արհեստներով։ 8-ժամեայ բանւորական օր մտցնելով մեր երկրում և այն էլ միմիայն մանր արհեստանոցներում, ու այնպիսի մի ժամանակ, երբ ոչ միայն մեր երկրի ու Ռուսաստանի, այլ և եւրօպական երկիրների խոշոր արդիւնագործական հիմնարկութիւնների մէջ չէ ընդունված աշխատանքի այդ նորման, մենք արդեօք մէկ յօնքը շինելու տեղ, երկու աչքն էլ հանած չե՞նք լինի։

Պարզենք մեր միտքը։

Ութժամեայ բանւորական աշխատանքի պահանջը, ինչպէս յայտնի է, առաջ է եկել այնպիսի երկիրներում, որոնց խոշոր կապիտալիստական արդիւնագործութիւնը ոչ միայն անհագին անցեալ ունի, այլև օրէցօր հսկայական քայլերով է աճում և ուռճանում։ Այդ երկիրներում մանր արհեստների դարը արդէն անցած է. նրանք իրերի բնական ընթացքով արդէն համարեա թէ բոլորովին քայքայվել ու կորցրել են իրանց վաղեմի նշանակութիւնը։ Պարզ բան է, որ այդպիսի երկիրները բոլորովին ոչինչ չեն կորցնի, եթէ մանր արհեստանոցների եղած մնացորդներն էլ իսպառ ոչնչանան, որովհետև նրանց տեղը անմիջապէս բռնում են և կը բռնեն խոշոր գործարանները, և 8-ժամեայ բանւորական աշխատանքի շնորհով, մրցութեան չը դիմացող և փակվող արհեստանոցներից դուրս նետված բանւորները միշտ հնարաւորութիւն կը գտնեն խոշոր գործարաններում աշխատելու։

Իսկ ո՞ւր կարող են գնալ աշխատելու մեր մանր արհեստանոցներում աշխատող բանւորները, երբ սրանց տէրերը, 8-ժամեայ բանւորական օրի շնորհով, չը կարողանալով մրցել գործարանական ապրանքների հետ, հարկադրվեն փակելու իրանց արհեստանոցները, քանի որ, ինչպէս ասացինք, մեր երկրի խոշոր արդիւնագործութիւնը դեռ ևս բոլորովին սաղմնային դրութեան մէջ է։

Իսկ այն, որ մեր արհեստանոցները 8-ժամեայ բանւորական աշխատանքով չը պիտի կարողանան մրցութեան դիմանալ և կը փակվեն, այն աստիճան պարզ է, որ միանգամայն աւելորդ է դրա մասին երկար խօսել։

Երբեք չը պէտք է մոռանալ, որ միջազգային սօց.-դեմօկրատիան, 8-ժամեայ բանւորական աշխատանքի պահանջը դնելով, երբեք չէ կամեցել երկրի արդիւնագործութիւնը ոչնչացնել և բանւորներին էլ քաղցած փողոց նետել։ Ընդհակառակը, նա շատ լաւ կշռել, չափել ու ձևել է, որ 8-ժամեայ բանւորական աշխատանքը ոչ թէ պիտի պակասեցնի երկրի արդիւնագործութիւնը, այլ աւելի կը նպաստի նրա զարգանալուն։ Եւ նա իրաւունք ունի այդպէս կարծելու, որովհետև եւրօպական երկիրների արդիւնագործութիւնն ու կուլտուրան այնտեղի բանւորական աշխատանքը այն աստիճան արդիւնաւէտ (ինտենսիվ) են դարձրել, որ 8 ժամ աշխատելով բանւորները կարողանում են արտադրել այնչափ ապրանք, որչափ որ մի ուրիշ երկրում չեն կարողանում արտադրել 11—14 ժամ աշխատելով։

Իսկ մեր բանւորները, և այն էլ արհեստանոցների բանւորները, ունե՞ն միթէ աշխատանքի այն աստիճանի ինտենսիվութիւն, որպէսզի կարելի լինի նրանց արտադրած ապրանքներով մրցել գործարանական ապրանքների հետ, և այն էլ այնպիսի ժամանակներում, երբ գործարաններում դեռ ևս 8-ժամեայ բանւորական օր չը կայ։

Արդ՝ չափազանց հետաքրքիր է իմանալ, թէ ինչ բարիքներ են խոստանում մեր երկրի արհեստանոցներում աշխատող բանւորներին այն պարոնները, որոնք նրանց 8-ժամեայ բանւորական օր պահանջելու են դրդում. նոյնպէս շատ հետաքրքիր է իմանալ, թէ ինչո՞վ են ղեկավարվել Թիֆլիսի ձայնաւորները, 8-ժամեայ աշխատանքի նորմա անօրինելով մեր արհեստանոցների համար։

Զէ՞ն վախենում արդեօք այդ պարոնները, որ 8-ժամեայ բանւորական աշխատանք սահմանելով մեր երկրի արհեստանոցներում, նրանք կատարելապէս կը քայքայեն մեր երկրի համարեա թէ ամբողջ արդիւնագործութիւնը և կատարեալ պաուպերիզացիայի (թշուառութեան) կենթարկեն մեր ժողովրդի անհագին մասը։

Մենք, ի հարկէ, այս հարցը չէինք բարձրացնի և սիրով կողջունէինք 8-ժամեայ աշխատանքի օրը, եթէ նրանք վերաբերվէին մեծ աչալրջութեամբ և 8-ժամեայ բանւորական օր պահանջէին այնպիսի հաստատութիւնների համար, որոնք չեն ենթարկվում միջազգային շուկայի մրցութեան, և հետևապէս 8-ժամեայ բանւորական օրը չէր վնասի ոչ երկրի արդիւնագործութեանը և ոչ էլ բանւորութեանը։

Չը պէտք է մոռանալ, որ 8-ժամեայ բանւորական օրի նպատակն է թէ բանւորներին հանգիստ պարգևել և թէ անգործ մնացած (լումպեն պրօլետարիատ) բանւորներին էլ հնարաւորութիւն տալ աշխատանք ունենալու, այլ ոչ թէ բանւորութեանը կատարելապէս աշխատանքից զրկելու և կատարեալ թշուառութեան մատնելու։

A bon entendeur salut!

Խ.-Ազատ

ԹՈՒՐՔԱՀԱՅ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք՝ 1) Իզմայիլ քաղաքից (Բեսարաբիայի նահանգ), Յակոբ քահանայ Պէօրիկճեանից—9 ր. 50 կ., (հանգանակվել է հետևեալ անձերից. Գ. Բէլէչեան և Կ. Սամուէլեան—1 ր., Ս. Սարիեան—1 ր., Խ. Խաչիկեան—3 ր., Յ. Էթիքօվ—1 ր., Տ. Թէքիրտաղլը—1 ր., Եղիա—50 կ., Կ. Նախշունեան, Ս. Խաչիկեան, Ա. Ջեպլըճի և Յ. Դաւիդօվ—50-ական կոպէկ). 2) «Մութաֆեան առևտր. տան» Ջուլֆայի ծառայողներից, ի յիշատակ հանգուցեալ Վ. Մութաֆեանի, պսակի փոխարէն—20 րուբլի. 3) Նոր-Նախիջևանի Թեմական դպրոցի ուսուցչական խմբից, ի յիշատակ Ս. Շահազիզի, փոխարէն պսակի—13 րուբլի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիս վերադարձաւ որսորդութիւնից Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվ։

Բօրչալուի գաւառական հաստատութիւնների գործավարութիւնը քննելու համար գնացած Թիֆլիսի նահանգապետ Մ. Լօզինօ-Լօզինսկին վերադարձաւ Թիֆլիս։

Թիֆլիսի փոխադարձ գիւղատնտեսական վարկի ընկերութիւնից քաղաքային վարչութիւնը ստացաւ 40,000 ր. փոխառութիւն, որով և կարողացաւ ծառայողների ռոճիկները հատուցանել։ Սովորաբար յիշեալ ընկերութիւնը քաղաքին պարտք էր տալիս 25,000 ր.։

Կիրակի, յունվ. 27-ին, Զուբալօվի ժողովրդական տանը խաղացվեց «Եվգենի Օնէգին» օպերան, որ կազմակերպել էր ժողովրդական համալսարանի վարչութիւնը։ Թատրոնը ծայրէ ի ծայր լիքն էր։ Խաղը, որ կառավարում էր Ցխօմելիձէն, անցաւ շատ աջող։ Հանդիսականները ցրվեցին լաւ տպաւորութեան տակ։ Թատրոնը բաւական տաք էր։

Կիրակի, ամսիս 27-ի գիշերը, անյայտ մարդիկ մտնելով Ներսիսեան դպրոցը կողոպտում են ուսուցչանոցի պատի մեծ ժամացոյցը, տեսչի սեղանի զանգակը և մի քանի գրքեր։ Ինչպէս երևում է դանձարանի կողպէքից, չարագործները երկար աշխատել են դանձարանը բացելու, բայց նրանց երկար աշխատանքը ապարդիւն է անցել։ Ոստիկանութիւնը կազմել է արձանագրութիւն։ Չարագործները բռնված չեն։

Մեզ հաղորդում են, որ վերանորոգված կովկասեան հայոց բարեգործ ընկ. առաջին ընդհանուր ժողովը կայանալու է փետրվարի 2-ին, շաբաթ օրը, երեկոյեան ժամը 7-ին, բօրսայի դահլիճում։

Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ, պարտադիր կանօնները խախտելու համար, Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետութեան սահմաններից աքսորվում են Իօսիֆ Ալեքսէևը և Գօրու գաւառի բնակիչ Իլիա Սուխիէվը։

Երէկ Թիֆլիսում լոյս տեսաւ «Инородцы» նոր շաբաթաթերթը Միխայլօվի խմբագրութեամբ։ Բայց նրա կեանքը շատ կարճ տևեց... Նոյն օրը նա փակվեց գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ։

Կիրակի, յունվարի 27-ին, իր սեփական բնակարանում ձերբակալել են առաջին Պետական Դումայի անդամ Իսիդօր Րամիշվիլուն։

Անցեալ ուրբաթ օրը, յունվ. 25-ին, պահնորդական բաժնի պաշտօնեաները խուզարկել և ձերբակալել են իր բնակարանում վրաց յայտնի գրականագէտ Ֆիլիպ Մախարաձէին։

Կիրակի օրը, իր բնակարանում, ձերբակալվել է «Ախալի քվէխանա» վրացերէն շաբաթաթերթի խմբագիր Ջէլիշվիլին, ի նկատի ունենալով որ նրան մեղադրում են քրէական պատժագրքի 129-րդ յօդուածով։

Ստացանք «Յուշարար» պատկերազարդ երկշաբաթաթերթի № 15—16 միացեալ համարը, որ նուիրված է Թիֆլիսի հայկական բեմի 50-ամեայ յոբելեանին։ Այս համարում զետեղված նկարներն են՝ Թիֆլիսում 1873 թ. այրված Թամամշեանի թատրոնի ներքին տեսարանը, դերասան

Ցասուլեաճեանի, Գրիգոր Արծրունու, Մ. Փուղինեանի, Պետրոս Ադամեանի, Գ. Զըրմշկեանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի, Մ. Տէր-Գրիգորեանի, իշխ. տ. Մ. Թումանեանի և Յ. Փուրգէնրէչգեանի նկարները։

Այսօր, երեկ. ժամը 6-ին, կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում (Ալէքսանդրեան այգի) կը կայանայ Գ. Սմիրնովի դասախօսութիւնը Կովկասի օգտակար հանքերի մասին։ Վաղը, երեկ. ժամը 6-ին, նոյն դասընթացքներում Ի. Աբուլաձէն կը կարդայ իր դասախօսութիւնը վրաց լեզուի մասին։

«Рѣчь»-ի ասելով Պետերբուրգում մօտ օրերս կայացաւ Անդրկովկասի արհեստակցական միութիւնների ներկայացուցիչների կոնֆերէնցիան։ Արհեստակցական շարժման դրութիւնը Անդրկովկասում այսպէս է. ամենից շատ միութիւններ կան Թիֆլիսում, որտեղ նրանց թիւը հաշւում է 35։ Այդ բոլոր միութիւնների մէջ նկատելի է օրինականանալու խիստ մեծ ձգտում։ Քութայիսում միութիւնների ծագումը առաջ եկաւ վերջերս, բայց նրանք ղեկավար տեղ գրաւեցին բանւորական շարժման մէջ։

Կիրակի, օրվայ ժամը 5-ին, Գայիանեան օր. դպրոցի դահլիճում կայացաւ Թիֆլիսի հայ չքաւորներին օժանդակող «Լոյս» ընկերութեան արտակարգ ընդհանուր ժողովը։ Օրակարգի առարկաներից դպրոցի բացման հարցը լուծվեց դրական կերպով, ուրեմն և բացվելու է փետրվարի սկզբից։ Ժամանակաւոր վարչութիւնը այս ընդհանուր ժողովում արդէն լուծված համարվեց և գաղտնի քուէարկութեամբ նոր վարչութիւն ընտրվեց հետևեալ անձերից—պ. Գ. Լևոնեան, օր. Լ. Մելիք-Մելքոնեան, պ. Ա. Նալբանդեան, Ա. Գրիգորեան, տիկ. Շերմազանեան, պ. Կ. Ղլէչեան, Կ. ք. Տէր-Պետրոսեան, պ. Ս. Հինաեկեան։ Վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցին—պ. պ. Կ. Բաբայեան, Գ. Աբրահամեան և Ե. Սողոմոնեան։ Կանոնադրութեան քննութեան գործը ժողովը յանձնեց վարչութեան, որ կարևոր բարեփոխութիւններն անի և ներկայացնի հետևեալ ընդհանուր ժողովին։

Թիֆլիս վերադարձաւ քաղաքային ինժեներ Կոգնովիցկին, որ գնացել էր արտասահման (Շվէյցարիա) Բրօուն, Բովէրի և ընկ. գործարանից երկու տուրբօ (անւաւոր) ջրհան մեքենաներ ընդունելու համար։ Տուրբօ-ջրհան մեքենաներից մէկը արդէն ուղարկված է Աւճալա։

Փետրվարի 3-ին կը փակվի նկարչական այն ցուցահանդէսը, որ բացված էր Գոլովինսկի պրօսպէկտում, Օկօևի տանը։

Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւնը Կովկասի երկաթուղիների գծերի վերանորոգութեան և ծառայողների ռոճիկների համար յունվար ամսվայ ընթացքում յատկացրել է 27,000 ր.։

Ի նկատի ունենալով, որ Կարս քաղաքում բժշկական հաստատութիւն չը կայ, որին շատ մեծ կարիք է զգում տեղական ազգաբնակութիւնը, շրջանային վարչութիւնը յանձնարարել է ինժեներ Ցիվինսկուն՝ մշակել նահանգական հիւանդանոց կառուցանելու մի նախագիծ։ Հիւանդանոցի նախագիծը պլանի հետ ներկայումս արդէն կայ պատրաստ և յանձնված է պատշաճ իշխանութեան ի հաստատութիւն։ Յիշեալ հիւանդանոցը ահագին օգուտ կը բերէ ազգաբնակութեան և կազատէ նրան զանազան «հէքիմների» պուռը մաշելուց։

Քութայիսում, փետրվ. 20-ից, բացվել է վիրաբուժական և կանանց հիւանդանոց բժիշկ Բօկէրիայի անունով։

«Մեր Ձայնը» թերթում կարդում ենք. «Յունվարի 22-ին կայացաւ Նոր-Նախիջևանի հայոց բարեգործական ընկ. վարչութեան մասնաւոր ժողովը։ Նախընթաց ժողովում վարչութեան 24 անդամները որոշել էին գործերը վարելու համար բաժանվել 2 մասի. 10 հոգի (Ռոստովում ապրողներ) լինեն նոր անդամներ գտնող, նպաստ հաւաքող, վիճակախաղ սարքող և այլն, իսկ 14 հոգի (Նախիջևանում ապրող) լինեն սաների, նպաստ ստացող աշակերտների, չքաւոր ընտանիքների և այլ այդ տեսակ գործերի մասին հոգացող, թէև պէտք է ասել, որ դրանով նրանք (24 անդամը) իրանց իրաւունքներին սահման չեն դնում և ընդհանուր հարցերը դարձեալ վճռվելու են ընդհանուր վարչութեան ժողովում։ Ահա այդ 14 (ներկայ էին 12 հոգի) անձերի ժողովն էր, ուր որոշվեց դպրոցական սաների մասին ցուցակ կազմել, թէ ո՛ր տեղի սաները ո՛ր դասում են գտնվում և այժմ ինչ տեղեկութիւն կայ այդ սաների և նպաստ ստացող աշակերտների մասին, և ապա այդ ցուցակը ներկայացնել միւս ժողովին, որպէսզի իւրաքանչիւր անձի վրա դրվի պարտականութիւն որոշ քանակութեան սաների հսկողութիւնը իր վրա առնելու։ Հանդերձեղէնի և կօշկեղէնի հարցերը մնացին յաջորդ ժողովին»։

Օդեսսայի հայոց եկեղեցու քահանան խնդրում է մեզ յայտնել, որ եկեղեցին պէտք ունի դպրի։ Ցանկացողը ստանձնել այդ պաշտօնը թող դիմէ իր պայմաններով և յանձնարարականներով այս հասցէով—Օդեսսա, հայոց եկեղեցի, Գրիգոր ա. ք. Խոլասանճեանին։

ԲԱԽԱՐԴԻՆ կայարանից մեզ գրում են. «Այստեղ երկրորդ անգամն է, որ երկրաշարժ է պատահում։ Յունվարի լոյս 26-ի գիշերվայ ժամը 2-ին երկրաշարժ եղաւ, որը տևեց 8 վայրկեան, բայց ոչ մի վնաս չը հասցրեց։ Անդրկասպեան երկրում ամեն տեղ «պոօկ» ասված հիւանդութիւնը կայ և այստեղ էլ Բախարդէն կայարանի ծառայողների երեխաներից շատերը հիւանդ են և նոյնիսկ մեռնողներ շատ կան»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կիրակի, յունվարի 27-ին, իր բնակարանում ձերբակալել են էլեքտրաքարշի կոնդուկտոր Եասօն Ջօրբենաձէին։

Յունվարի 26-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, Վինի կոչված վերելքում ատրճանակով վիրաւորել են նոր-բայազէտցի Արամ Պակրիտեանցին։

Յունվարի 27-ին, Օրչչէնատվեննի փողոցում անյայտ անձինք մաուզէր ատրճանակով սպանել են Նեստոր Շամկաձէին։

Նոյն օրը խուզարկու ոստիկանութեան պաշտօնեաները գտել են Թիֆլիսի վաճառական Մինաս Բահեժօվի 7-ամեայ որդուն, որին յափշտակել էին մի շաբաթ առաջ, և յանձնել հօրը։ Այդ յափշտակման մեղսակիցներ՝ Սարգիս Աւետիսեանը և Լևոն Դաւթեանը ձերբակալված են։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Պուրիշկևիչը, ինչպէս հաղորդում է «Часъ» լրագիրը, հեռանալով «ուղղափառ միութիւնից», կազմակերպում է մի նոր կուսակցութիւն «Союзъ Сусанина» անունով, որի պարագլուխը լինելու է ինքը։

«Рус. Сл.»-ի ասելով, Օդեսսայում զինւորական-նահանգական դատարանը կախաղանի է դատապարտում գիւղացի Անատոլիէվին փոստի վրա յարձակում գործելու համար։ Դատապարտվածը լսելով իր դատավճիռը՝ աղաղակում է. «Թքած, թող կախեն...»։

«Новое Время»-ում տպված է. «Ռուսական և արտասահմանեան լրագիրներից շատերում տեղեկութիւններ երևացին մինիստրների խորհրդի նախագահ Ստոլիպինի հրաժարականի մասին։ Արժանահաւատ աղբիւրներից մենք կարող ենք յայտնել, որ բոլոր լուրերը դրականապէս անհիմն են և միամիտ երևակայութեան ծնունդ»։

Սիբիրի երկ. Տայգա կայարանից հաղորդում են, որ վերջերս տեղական ժանդարմական ռոտմիստրը արգելել է Գոգոլի «Վերաքննիչ» (Ревизоръ) պիէսը ներկայացնել։

Րիգայի գեն. նահանգապետի հրատարակած հրահանգով բոլոր զօրքերը ազատ են ոստիկանական և վարչական ծառայութիւն կատարելուց։ Այս կարգադրութիւնը բացատրվում է երկրի աչքի ընկնող հանդարտութեամբ։ («Р. С.»)

Իտալիայից հաղորդում են, որ Մ. Գորկու առողջութիւնը խանգարված է։ Շատ հազում է։ Աշխատում է օրական 13 ժամ։ Վերջերս գրած «Հայր» դրաման անուանելու է «Վերջինները»։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ամսիս 27-ին, կիրակի, Կովկասի հայ ուսումնարաններում ծառայող ուսուցիչների և ուսուցչուհիների ընկերութեան օգտին տեղի ունեցած երեկոյթը բաւական աջող անցաւ։ Երեկոյթ երեք բաժիններից էր կազմված. ներկայացում, համերգ և պարեր։

Խաղացին հայերէն լեզուով Զուդերմանի «Ֆրիցխեն» դրաման մէկ գործողութեամբ և ռուսերէն լեզուով Դիաչենկոյի «Гувернеръ» կոմեդիայի 3-րդ գործողութիւնը, որոնց մէջ մասնակցում էին դեր. տ. և պ. Արմէնեանները, պ. Իփէկեան և սիրողներ։ Որչափ որ լաւ ու աջող անցաւ Դիաչենկոյի կոմեդիան, նոյնչափ էլ, կարելի է ասել, անաջող էր Զուդերմանի նշանաւոր դրաման։ Այդ պիէսի մէջ թէ պ. Արմէնեան և թէ պ. Իփէկեան բոլորովին իրանց տեղերում չէին։

Շատ լաւ և ճոխ էր երեկոյթի կոնցերտային բաժինը, որին մասնակցում էին օպերային երգչուհիներ Օկունևա, Ուսմանցևա-Սավիցկայա և Նիկոլոնօվա, դեր. պ. Միրաղեան և պ. Ս. Քափանակեան։ Երգչուհիները իրանց սիրուն երգերով, Քափանակեան իր արտասանած իմաստալից ոտանաւորներով և Միրաղեան իր զուարճալի կուպլետներով մեծ հաճոյք պատճառեցին հանդիսականներին և բուռն ծափահարութիւնների արժանացան։

Ռեպորտեր

ՎՈԼԳԱՅԻ ԱՓԵՐԻՑ

Ցարիցին, 21 յունվարի

Վերջապէս մեր հայ հասարակութիւնը զարթնեց երկարատև քնից. ամսիս 20-ին, տեղիս ժողովարանում կայացաւ հայկական երեկոյթ, որի ծրագրի մէջ մտնում էին համերգ՝ կենդանի պատկերներով և պարեր։ Երեկոյթը կազմված էր յօգուտ նոր կառուցվելիք ուսումնարանի։

Մի ուրախալի երևոյթ եթէ կայ, այդ այն է, որ մեր Ցարիցինի հայ փափկասուն տիկնայք և օրիորդներ հանդէս եկան և գործը շատ աջողութեամբ առաջ տարան։ Շնորհակալութեան արժանի են տ. տ. Ղազարեանները, Ալիխանեանները, Պապաեան, Իսկիտարեան, Միսկարեան, պ. Բէգնազարեան և այլք։

Հայ վաճառականները ևս չէին խնայել իրանց միջոցները և աշխատել էին, որ երեկոյթը լինի շքեղ։ Մօտաւորապէս զուտ մուտքը եղել է 700 ր.։

Մի քանի խօսք տեղիս հասարակութեան մասին. չը նայած որ մեր Ցարիցինի գաղութը շատ փոքր է, բայց շատ սիրով և աջողութեամբ 3 տարվայ ընթացքում կառուցեց մի հոյակապ եկեղեցի, որը Վոլգայի հայ գաղութի համար մեծ դեր է խաղում։

Հիմա այս գարնան մտադիր են շինել ուսումնարան։ Ցանկանում ենք աջողութիւն և համերաշխութիւն, որ տեղիս հայ հասարակութեան սրտին մօտիկ այդ գործը առաջ գնայ, որպէսզի հայ մանուկները Ռուսաստանի խորքերում սովորեն մայրենի լեզուն։

Ս. Ղուրսիկեան

ՄԱՄՈՒԼ

«Մշակի» № 14-ում տպված թղթակցութիւնը Երզրումից, մի թղթակցութիւն, որ, ինչպէս բացատրեցինք յետոյ, զետեղվել էր բոլորովին պատահական կերպով, մի հանգամանք, որ յաճախ անխուսափելի է լրագրական շտապ գործի ժամանակ, իրանց մասին փաթաթան շինեցին մեր հակառակորդները «Վտակի» բանակից, տենչելով ցոյց տալ, որ «Մշակը» հակասահմանադրական է, թշնամի է Թիւրքիայի ազատագրութեան գործին, և տենչեցին ցոյց տալ այդ զանազան կասկածելի բարոյականութեան տէր կոնսիստորիական չինովնիկների և ժօրժերի բերանով։ Ընթերցող հայ հասարակութիւնը, նա, որ ծանօթ է «Մշակի» անցեալին, ուղղութեանը և ոգուն, ի հարկէ, շատ լաւ հասկացաւ այդ չարամիտ ինսինուացիաների նպատակը և արժէքը, և մենք միայն արհամարհանք կարող էինք ցոյց տալ դէպի Բէնիամին Տէր-Գրիգորեանների, ժօրժերի սասրաքները և քուլթիւնները։ Սակայն մենք շատ հեռու էինք կարծելու, որ նոյն քուլթեան արտայայտիչ կը հանդիսանայ և «Երկրի Ձայնը» թերթը, որի ղեկավարներից մինը, Տ. Զաւէնը, շատ լաւ գիտէ թէ այդ թղթակցութեան ծագումը և թէ քաջ ծանօթ է «Մշակի» ուղղութեան և ոգուն։ Բայց մանր հոգիները անընդունակ են բարձրանալ անձնական գձուձ ու վիրաւորված ինքնասիրութեան մակերևոյթից։

«Երկրի Ձայնը» աւելի մաքուր և կորեկտ պէտք է պահէր իրան։

*

Այն ժամանակ, երբ «Վտակ» և «Երկրի Ձայնը» թերթերը, իրանց սրտի սև մաղձը թափելու կրքից կուրացած, քարեր են նետում «Մշակի» հասցէին, ուրախալի է տեսնել, որ օտար թերթեր աւելի անաչառ և արդարացատ կարծիք են յայտնում «Մշակի» մասին։ Եւ ուրիշ կերպ էլ լինել չէ կարող. այնտեղ, ուր մարդիկ ղեկավարվում են պատմական ճշմարտութեամբ, նպատակ ունեն միայն և միայն ճշմարտութիւնը ու հարցերի անաչառ, օբեկտիվ լուսաբանութիւնը, այնտեղ, ուր մարդիկ ղեկավարվում են ոչ անձնական և վիրաւորված եսասիրութեան գձուձ շահերով, այնտեղ, ի հարկէ, «Մշակի» կատարած դերը, նրա ուղղութիւնը անհնարին է ուրանալ։

Ամսիս 20-ից Թիֆլիսում սկսեց հրատարակվել «Жизнь» անունով մի շաբաթաթերթ, որ հէնց իր առաջին համարից սկսեց յօդուածներ նուիրել հայկական կուսակցութիւնների և ուղղութիւն արտայայտող հոսանքների բնորոշման։ Եւ առաջին բնորոշումը նուիրեց «Մշակին» և այն ուղղութեան, որի արտայայտիչն է հանդիսացել նա կեանքի մէջ։

Յաջորդ յօդուածները նա նուիրել է Դաշնակցութեան և հայկական կուսակցութիւնների բռնած դիրքին կաթողիկոսական ընտրութեան հարցի մէջ։

Այդ յօդուածներին, որոնց մէջ արտայայտված մի քանի կարծիքների հետ մենք, սակայն, համաձայն չենք, մենք կը նուիրենք մի առանձին տեսութիւն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 26 յունվարի

Զգրաշէնի դպրոցի անտեսական ճգնաժամի առիթով հոգաբարձութիւնը, ծխական ընդհանուր ժողով գումարելու կրկնակի անաջող փորձերից յետոյ, ստիպված էր մասնաւոր խորհրդակցութեան հրաւիրել մեզ՝ մի քանի ծխականներիս։ Մենք մանրամասն ծանօթացանք այս դպրոցի նիւթական կացութեան հետ։ Երկու հազար ռուբլու անհրաժեշտ կարիք կայ ներկայ ուս. տարին գլուխ տանելու համար։ Եթէ մինչև փետրվարի վերջը յուրջ միջոցներ ձեռք չառնվեն, դպրոցն անպատճառ կը փակվի և 120 աշակերտներ—ամենաչքաւոր ծնողների զաւակներ—փողոց կը նետվեն։ Հոգաբարձութիւնն արել է այն բոլորը, ինչ որ կարողացել է դպրոցն այս ճգնաժամից ազատելու համար։ Ծխականները մի անհասկանալի և դատապարտելի անհոգութեամբ շարունակում են անտարբեր մնալ դէպի հոգաբարձութեան կոչերն ու դիմումները։ Չենք կարծում սակայն, որ դպրոցի անխուսափելի փակման վտանգն անգամ չի յուզի ծխականներին. ահա թէ ինչու մենք, յիշեալ խորհրդակցութեան մասնակիցներս, իբրև վերջին փորձ, ներկայիս դիմում ենք ծխականներին խնդրելով անպատճառ գալ առաջիկայ ընդհանուր ժողովին, որ նշանակված է առաջիկայ փետրվարի 3-ին, և ուր, հաւատացած ենք, հնար կը լինի մի ելք գտնել ազատելու դպրոցը փակման վտանգից։

Զարմանալի [illegible] և տխուր բան կը լինի, եթէ Կովկասի առաջին քաղաքում, որ ամբողջ այս երկրի մտքի, լուսաւորութեան առաջապահն է նկատում, ութհարիւր ծխական ունեցող մի համայնք չը կարողանայ մի փոքրիկ ծխական դպրոց պահպանել։

Աւ. Ահարոնեան, բժ. Վ. Արծրունի, բժ. Հ. Օհանջանեան, բժ. Գ. Մաղաքեան, ինժ. Յ. Զախմախսազեան, Նիկ. Թէրզիբաշեան, բժ. Աւետիսեան, Տ. Գեօզալեան, Խ. Ափրիկեան։

Հոգաբարձուներ՝ Ս. Տէր-Մինասեան, Մ. Մովսիսեան, Սոֆիա Մինասեան Ա. Քալանթարեան և Յ. Խունունց։

—

Պարիզ, 28 յունվարի (ն. տ.)

Պարիզի Հայկական Միութեան անօրէն խորհուրդը խորին ցաւով իմացաւ Սմբատ Շահազիզի մահուան լուրը։ Իրօք՝ մեր նոր գրականութեան հիմնադիրներէն մին է որ կանհետանայ. Շահազիզ, իր քնքոյշ ու ազնուաշունչ բանաստեղծութիւններով, իր [illegible] հայրենասիրութեամբ մը տոգորուած արձակ գրուածքներով, մեր արդի մատենագրութեան մէջ ինքնուրոյն ու յարգելի տեղ մը կը գրաւէր. իր երգերէն ոմանք ազգային երգեր էին դարձած. իր ուսուցիչ՝ իր կատարած դերը կարևոր էր եղած։ Պարտք կը համարենք մեր սրտագին վիշտն յայտնել այդ ազգօգուտ մտաւոր գործիչին մահուան առթիւ։

Ի դիմաց Պարիզի Հայկական Միութեան անօրէն խորհրդին՝

Ատենապետ՝ Ն. Ներսէսեան

Ատենադպիր՝ Ա. Չօպանեան

ԿՈՆԳՐԵՍԱՅԻՆ ԿԵՂԾԻՔԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱԴՎՕԿԱՏԸ

(Նամակ խմբագրութեան)

Իր երկտողից յետոյ պ. Ego-ն*) կրկին հանդէս եկաւ («Վտակ» № 17) աւելի մանրամասն «հերքումով»։ Մեր բազմաթիւ փաստական մեղադրանքներից նա միայն երկու կէտ է ընտրում։ Մենք ապացուցեցինք բիւրօյի սեկրետարիատից ստացած պաշտօնական գրութեան հիման վրա, որ Դաշնակցութեան (ռուսահայ հատուածի) ընդունելութեան հարցում բիւրօն բացարձակապէս ոչ մի ակտիվ մասնակցութիւն չէ ունեցել, այլ դա կախված էր առաջին ինստանցիայից՝ ռուսական սեկցիայից։ Հետևապէս սուտ ու կեղծիք է դաշնակցական «Խարիսխի» (օրինակ № 30 և 38) հեռագրով ու յօդուածով արած յայտարարութիւնը, որ իբր իրանց ընդունել է ինքը բիւրօն՝ որպէս պաշտօնական մարմին։ Պ. Ego-ն սրտի թեթևութեամբ սահում-անցնում է այդ բոլոր դժուարամարս կէտերի վրայով և, հետևապէս, լռելեայն ընդունում մեր ասածների կատարեալ ճշտութիւնը։ Ի՞նչ պիտի առարկէր նա Կ. Հիւսմանի—բիւրօյի սեկրետարի—պաշտօնական գրութեան դէմ, ուղարկված «Դրօշակի» խմբագրութեան, որով նա մատնանշում է վերջինիս դիմել ռուսական ս.-դ.-ական և ս.-ր.-ական ենթասեկցիաների ներկայացուցիչներին իրանց ընդունելութեան հարցով։

Պ. Ego-ն անցնում է յաջորդ կէտին, ուր նա պոլեմիկական առաքինութիւն է համարում անտեղի աղաղակները, կալամբուրները և բանալ ֆրազները գերադասելու օբեկտիւ, փաստական դատողութիւնից։ Եւ մտքերի պատճառակցական հիւսուածք չէ նրա օրն ի բուն շարայարածը, այլ վիպական-բանաստեղծական կոկիկ-փնչիկ, գեղեցիկ խօսքերի մի բառադարդութիւն։

Պ. Ego-ն մի ֆրազեօր է աւագագոյն աստիճանի։

Նոյն այդ բառադարդութեամբ և ֆրազեօրութեամբ հանդէս է գալիս նա և հերքողի դերում։ Նրա աչքից վրիպում է խնդրի կենտրոնական միտքը, չէ վերլուծում կատարված իրողութիւնը իր փաստական հիմքերով, այլ գոչումներով և երդումներով է հաւատացնել ջանում ընթերցողներին իր կուսակցութեան անմեղանչականութեան մէջ։

Նա խաղում է իր կուսակցական ադվօկատուրայի դերը շատ հեշտ ու թեթև։

Դաշնակցութեան դիմումը ընդունվել էր՝ նախքան բիւրօյի նիստը (Շտուտգարտում, 16 օգոստ.), ս.-դ.-ական և ս.-ր.-ական ենթասեկցիաների կողմից։ Սա փաստ է, անվիճելի փաստ, նոյնիսկ պ. Ego-ների համար։ Բայց բնական հարց է ծագում, ինչո՞ւ, ինչպէս եղաւ արդեօք, որ սոց.-դեմ.-ական ենթասեկցիան տուեց իր համաձայնութիւնը, քանի որ սոց.-դեմ.-ական կենտրոնական կոմիտէն մերժել էր սիօնիստ-սոցիալիստներին, բողոքել սրանց և Դաշնակցութեան մուտք գործելու ջանքերի դէմ, քանի որ նոյնիսկ դաշնակցական թերթերի պնդումով (տես «Խարիսխ» № 38-ի առաջնորդողը և Շտուտգարտից գրված թղթակցութիւնը, տես «Արօր» № 2 պ. Ego-ի յօդուածը, տես «Վտակ» № 17 նոյն պարոնի վերջին գրութիւնը) ռուս սոցիալ-դեմօկրատները ջանքեր են գործ դրել խանգարելու Դաշնակցութեան մուտքը կոնգրես։

Այս ինչ հանելուկ է, ընթերցող, ինչպէս եղաւ, որ Դաշնակցութեան դէմ խոչընդոտներ յարուցանող ս.-դ.-ական կուսակցութեան միջազգային-բիւրօյական ներկայացուցիչը՝ ս.-դ.-ական ենթասեկցիան, միաժամանակ իր դրական քուէն տուեց՝ ս.-ր.-ականի նման, որպէսզի Դաշնակցութիւնը առօրօք՝ վաղօրօք հրաւիրվի կոնգրես։ Թշնամութիւն և բարեկամութիւն միաժամանակ, միևնոյն մարմնի կողմից.—այս ինչ հանելուկ է, կրկնում ենք։

Արժան չէր նստի պ. Ego-ի համար, եթէ քըքըրէր այդ չարաբաստ խնդրի միջուկը. նա միայն՝ „съ размаха бросилъ камень".

Մենք ասել ենք, որ ս.-դ.-ական ենթասեկցիան մի խոշոր թիւրիմացութեան զոհ է գնացել, տալով իր համաձայնութիւնը Դաշնակցութեան ընդունելութեան համար։ Նա հաւատացած է եղել, որ Դաշնակցութիւնը ունեցել է 1904 թ. Ամստերդամում իր ներկայացուցչութիւնը, հետևապէս իր քուէն սոսկ ձևական (ֆօրմալ) արժէք ունի, իր մերժումը՝ նշանակութիւն չը պիտի ունենար։ Նա շփոթել է Հնչակեան կուսակց. մասնակցութեան փաստը (Ամստերդամում) Դաշնակցութեան հետ։ Ո՞վ է կեղծիք հիւսել կուլիսների ետև, մոլորեցրել ս.-դ.-ական ենթասեկցիային։

Մենք չենք ասել բնաւ, որ այդ արել է անպատճառ Դաշնակցութեան կոնգրեսային պատգամաւորութիւնը. ի զուր է վրդովվում մեր յարգելի պ. ադվօկատը։

Մենք չենք ասել յակամէ-յանուանէ, թէ ով է եղել կեղծիքներ հիւսող տխուր դերի հերոսը. մենք պնդել ենք միայն,—նոյնը պնդում ենք և այժմ,—որ նա, ով դիմել է սոց.-դեմ.-ական ենթասեկցիային համաձայնութիւնն իմանալու, որպէսզի Դաշնակցութիւնը ս.-ր.-ական դրօշակի տակ ներկայանայ կոնգրեսին, այդ նոյն դիմողը մոլորեցրել է ս.-դ.-ական ենթասեկցիային, որ Դաշնակցութիւնը ունեցել է Ամստերդամում իր փաստական ներկայացուցչութիւնը։ Ո՞վ է եղել այդ դիմողը, դա չը պէտք է անյայտ լինի պ. Ego-ին, քանի որ լաւ գիտէ նա ընդունվելու նախապատրաստական քայլերի մասին։ Անվիճելի և փաստերով ապացուցված իրողութիւնն այն է, որ ս.-դ.-ական ենթասեկցիան խաբվել է և թիւրիմացութեամբ տուել իր դրական քուէն։ Եթէ իմանար նա իրերի իսկական պատկերը, չէր տայ իր համաձայնութիւնը, հետևապէս Դաշնակցութեան ընդունելութեան հարցը կը ձգվէր երկրորդ՝ աւելի բարձր ինստանցիային—միջազգ. բիւրօյի Շտուտգարտում ունեցած նիստին, հետևապէս, Դաշնակցութիւնը վաղօրօք չէր հրաւիրվի կոնգրես, այլ նա ևս «բողոքով» (ս.-դ.-ների դէմ) կը դիմէր Շտուտգարտի «բարձր ատեանին» իր առկախ մնացած խնդրի համար, ճիշտ այնպէս, ինչպէս հրէական սիօնիստ-սոցիալիստները, ինչպէս հրէական բանւորական սոց.-կուսակցութիւնն («Սերպը») է արել (տես վերջինիս համար հէնց ինքը «Վտակը», № 16, «Դարձեալ նրանք» յօդուածը)։

Ահա այս է կարևոր և կենտրոնական միտքը, խնդրի հանելուկային բնոյթը, որի վրա ծանրանալու և որը վերլուծելու փոխարէն՝ իր կոչման մէջ անճար ադվօկատը դիմում է ճղճիմ ֆրազեօրութեան։

Երկրորդ կէտը, որի մասին նա փաստաբանական պաթօսով ճառում է, վերաբերում է իր յօդուածին։

«...Նա ունի իր ձեռքի տակ լրագրի համարը»,—ասում է պ. Ego-ն մեր հասցէին.—«նա «Արօրի» անունն է տալիս, այն էլ, ի հարկէ, առանց համարը յիշատակելու. բայց «Արօրում» չէ, որ լոյս է տեսել իմ թղթակցութիւնը («Ինտերնացիոնալի ժամադրավայրից» վերնագրով, B.), այլ «Խարիսխում»։ Մեր այդ «արարքը» պ. Ego-ն անուանում է «սախական գռեհիկ խարդախութիւն»։

Օգնենք պ. Ego-ի իրան դաւաճանող թուլացած յիշողութեան։ Խնդրում եմ ընթերցողին բաց անել անցեալ տարի հրատարակվող «Արօր» թերթի № 2-ը (սեպտ. 4-ին)։ Դուք կը գտնէք այդտեղ «Ինտերնացիոնալի ժամադրավայրից» վերնագրով մի բանաստեղծական՝ Ego ստորագրութեամբ, իսկ «Խարիսխում» չունի պ. Ego-ն բոլորովին այդպիսի յօդուած։ Ունի Դաշնակցութեան օրգանը Ego անունով մի քանի թղթակիցներ։ Այստեղ արդէն սոփեստութիւնը՝ նոյնիսկ հանճարեղ ադվօկատի կողմից, անզօր է։ Փաստը աւելի քան ակներև է, վկայելու, թէ ով է կեղծողը, ստախօսը և «սախական գռեհիկ խարդախութեան» դիմողը։

Անցնենք խնդրի միւս՝ նոյնքան վիրաւոր կողմին։

Պ. Ego-ն պնդում է, որ նա «Արօրում» (ըստ Ego-ի ինքնադաւաճան յիշողութեան՝ «Խարիսխում») տպված իր թղթակցութեան մէջ մի խօսքով անգամ չէ յիշել թիւրքահայ հատուածի ընդունելութեան մասին, այլ միայն ռուսահայ հատուածի, «իբրև մի մասը ամբողջ Ռուսաստանի աշխատաւորական սեկցիայի»։ Եւ նա յիշել է Ժօրէսի խօսքերը միմիայն այդ խնդրի՝ Դաշնակցութեան ընդունված հատուածի նկատմամբ։ «Ժօրէսը վրդովմունքի մի ժեստով վերջ է դնում այդ տաղտկալի առարկութիւններին և Դաշնակցութիւնը ընդունվում է ձայների ահագին մեծամասնութեամբ»...—գրել է նա «Արօրի» № 2-ում։

Պ. Ego-ն առանց կարմրելու թխում է մի քանի «չալ» ստեր միաժամանակ։ Կուսակցական կեղծիքներ մաքրելու անխոնջ դերը հարկադրում է նրան դիմել ադվօկատուրային վուլգարիզմի. հասկանում ենք մեր հակառակորդի հոգեբանական վիճակը։

Ընթերցող, տալիս էք դուք բարոյական

*) Կեղծ անուան տակ թաքնված պարոնը տարօրինակ լօգիկայով պնդում է, երբ ուրիշն է [illegible] նոյն կերպ. «Բօլտ» անունով ներկայանալով կոնգրեսին, իր իրաւական հիմք և բարոյական իրաւունք չունեն այլ անունով գրելու այդ կոնգրեսի մասին։ Պ. [illegible] գիտէ այդ, իբրև կոնգրեսականներից, ներկայացուցիչների ցանկին տեղականներից մէկը։

իրաւունք մէկին, առանց ունկնդիր լինելու արտասանած մի ճառի կամ կարդալու դրա մասին որեւէ տեղ, թոյլ տալու իրան սուտ ու տենդենցիօզ խօսքեր ու մտքեր վերագրել ճառախօսին։ Պր. Ego-ն ներկայ չէ եղել բիւրօյի նիստին (և իրաւունք էլ չունէր ներկայ լինելու), ուրեմն չէ լսել ժօրէսի ասածը և ոչ էլ եղել է վերջինս արձանագրված որեւէ տեղ (թերթում)։ Այնուամենայնիւ նա յանդգնում է ժօրէսի բերանը դնել տենդենցիօզ, չասած, չը շէշտած խօսքեր՝ վերագրելով նրան «վրդովմունքի ժէստով տալտալելի առարկութիւններին վերջ տալու» հեղինակ լինելը։ Այդպիսի մի թեթեւամտութիւն, խոստովանում ենք, մենք չէինք սպասում գրելակերպի տղայական էտիքէտներից բարձր լինելու յաւակնութիւններ ունեցող պ. Ego-ից։

Երկրորդ «չալ» սուտը աւելի կարեւորային է։ Պարոնը գրում է, որ ինքը ժօրէսի խօսքերը բերել է ոչ թէ թիւրքահայ, այլ ռուսահայ հատուածի ընդունելութեան հարցի առիթով։

Պր. Ego, ինչո՞ւ էք թքում տարրական բարեխղճութեան վրա։ Ոչ միայն ժօրէսը, այլև մի հատիկ պատգամաւոր անգամ (բիւրօյի նիստում) չէ արտայայտվել Դաշնակց. ռուսահայ հատուածի ընդունելութեան հարցի վերաբերեալ, բացի ս.-դ. բ. հ. կ. ներկայացուցչից և նրա դէմ հակաճառող սօց.-յեղ. Րուբանօվիչից։ Այդ հարցի շուրջը վէճ լինել չէր էլ կարող, քանի որ նա, ինչպէս մեր նախկին տեսութեան մէջ պարզեցինք, դրականապէս ընդունվել էր առաջին ինստանցիայից՝ ռուսական սեկցիայից։ Բանից դուրս է գալիս, որ պ. Ego-ն ոչ միայն չեղած ու չասած, տենդենցիօզ խօսքեր է դնում ժօրէսի բերանը, այլև խօսեցնել է տալիս նրան այն խնդրի շուրջը, ուր նա մի բառ, մի հատիկ բառ անգամ չէ արտասանել։

Սա արդէն սոսկ «ախական գռեհիկ խարդախութիւն» չէ միայն, այլև պլիս՝ եւրօպական րաֆինիրտ… ինքներդ ասացէք բառը։

Եթէ կենդանի վիճաբանութիւն եղել է և եթէ ժօրէսը խօսել է առհասարակ այդ խնդրի առիթով, դա եղել է բացառապէս Դաշնակց. թիւրքահայ հատուածին բիւրօյական ներկայացուցչութիւն—ազգային սեկցիա—տալու շուրջը։

Այստեղ ես օգնենք պ. Ego-ի—ինքնադաւաճան ասենք, թէ դիտաւորեալ կեղծող յիշողութեան. օգնենք նրան՝ հէնց դաշնակցական վկայութիւնների միջոցով։ Կարդացէք «Խարիսխի» № 38-ի առաջնորդողը, ուր «Դաշնակցութեան բարեկամ ժօրէսը» արտայտվել և առաջարկ է դրել միայն և միմիայն թիւրքահայ հատուածի ներկայացուցչական խնդիրը քննելիս. կարդացէք ճիշտ նոյն դիտողութիւնները նոյն համարում ձեր կօլլէգի թղթակցութեան մէջ Շտուտգարտից։

Մի կուրիօզ ևս։ Մինչդեռ Շտուտգարտից ստացած տաք-տաք յօդուածներով և «յաղթական» առաջնորդողով «Խարիսխը» № 38) յայտարարում էր, որ ժօրէսը առաջարկել է թիւրքահայ հատուածի ընդունելութեան հարցը միայն յետաձգել մի քանի (6) ամսով, պ. Ego-ն, ընդհակառակը, իր վերջին թղթակցութեան («Վտակ» № 17) մէջ գրում է. «ժօրէսն ասում է, որ աւելի լաւ է կազմակերպել ոչ թէ հայ-ազգային, այլ ընդհանուր Թիւրքիայի (իբրև պետութեան) մի սեկցիա»…։ Այդպէս է լինում միշտ. սուտն ու կեղծիքը, իրողութեան տենդենցիօզ մեկնաբանութիւնը բացվում է վաղ թէ ուշ՝ նոյն իսկ միեւնոյն կուսակցութեան երկրպագողներին հակասութիւնների մէջ ձգելով։ Մի դաշնակցականի վկայութեամբ «բարեկամ ժօրէսը» հայ-ազգային սեկցիայի հարցը միայն ժամանակով յետաձգել է, միւսի վկայութեամբ՝ ժօրէսը առաջարկել է ընդհանուր Թիւրքիայի համար սեկցիա։ Թէ իրապէս ինչ է ասել ժօրէսը, դրա մասին մենք խօսել ենք արդէն նախկին յօդուածում։

Սրանով քանդվեց ստերի և կեղծիքների վերջին հիւսուածքը ևս։

Եւ մենք լի ու լի իրաւունք ունենք կրկնելու նոյն մեղադրանքը. հեռի՛ կեղծէք իրողութիւնը. հեռի՛ մոլորեցնէք ընթերցող հասարակութեան։

Պ. Ego-ն բարի է եղել ի միջի այլոց սօցիալիստական համբերատարութեան և հասկացողութեան դասեր տալու մեզ։ Բայց տասնեակ տարիների մանր-բուրժուական մի իդէօլօգ նացիօնալիստ չէ, որ մեզ դասեր պիտի տայ։ Թող Ego-ները հաւատացած լինեն, որ Դաշնակցական բանակի ամենաստորին մանչերն իսկ խաչ են դրել կամ դնելու վրա են իրանց գաղափարային շէֆերի—այդ ծպտեալ պսեւդօ սօցիալիստների—վրա։

Սօցիալիզմը Ego-ների համար մի pia desideria—մի բարեպաշտական ցանկութիւն է, որից եւ որի անունից նրանք օգտվում են այնքան եւ այն ժամանակ, որքան եւ որ ժամանակ երբեմնի յիսուսեաններր օգտվում էին աշխարհաւէր դօգմայի տիեզերական հմայքից։

Շտուտգարտ-Հաագա-էջմիածին… Sapienti sat…

Bolt

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐՕՆ ԷՐԷՆՏԱԼԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ

Աւստրիական դէլէգացիայի յանձնաժողովը արտաքին գործերի վերաբերութեամբ շարունակեց արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէի քննութիւնը։ Մինիստր բարօն Էրէնտալ կրկին մատնացոյց արեց, որ պետութիւնների ժամանակակից խմբակցութեան ժամանակ գործերի դրութիւնը Եւրօպայում անպայման գոհացուցիչ է։ Ապա մինիստրն ասաց, որ թոյլատրելի չէ միջամտել Ռուսաստանի ներքին գործերին։ Բարօն Էրէնտալ գոհունակութեամբ շէշտեց, որ Իտալիայում թուլացան հասարակական կարծիքի թշնամական հոսանքները դէպի Աւստրո-Ունգարիան։ Ապա նա յոյս յայտնեց, որ Թիւրքիան իր սեփական շահերն աչքի առաջ ունենալով մեծ եռանդով կը պաշտպանէ մեծ պետութիւնների ջանքերը՝ եղբայրասպան պատերազմին վերջ տալու համար քրիստոնեաների միջև Բալկանեան թերակղզու վրա։ Դեռ ևս տեղի չէ ունեցել բարենորոգումներ մտցնող յանձնաժողովի անդամների լիազօրութիւնները երկարատևելու կարգադրութիւնը, սակայն մինիստրը չէ կասկածում, որ սուլթանը կը տայ իր համաձայնութիւնը այդ լիազօրութիւնները երկարաձգելու համար։ Վիճաբանութիւնների շարունակութիւնը տեղի կունենայ երեքշաբթի։

Իր ճառի մէջ, որ արտասանեց աւստրիական դէլէգացիայի արտաքին գործերի վերաբերեալ յանձնաժողովում բարօն Էրէնտալ, ի միջի այլոց, շէշտեց, որ արդէն 30 տարի գոյութիւն ունեցող երեքպետեան դաշնակցութիւնը և 10 տարի շարունակվող համաձայնութիւնը Ռուսաստանի հետ՝ աւստրօ-ունգարական արտաքին քաղաքականութեան հիմքն են կազմում, որի նպատակն է պահպանել ընդհանուր խաղաղութիւնը։ Բոլոր եւրօպական պետութիւնները իրանց խմբակցութիւններով դիմում են նոյնանման նպատակի այն է՝ պահպանել գոյութիւն ունեցող հաւասարակշռութիւնը։ Եւրօպական պետութիւնների ներկայ քաղաքական խմբակցութիւնը ամենաուրեք ապահովութեան զգացմունք է ծնեցնում։ Ոչ մի կողմից ցանկութիւնը չը կայ որեւէ փոփոխութիւն մտցնել այդ սիստեմի մէջ, որովհետև այդպիսի փոփոխութիւնները կարող կը լինէին խախտել հաւասարակշռութիւնը և բարդութիւնների վտանգ առաջացնել։ Մինիստրը պախարակում է միջամտութիւնը Գերմանիայի ներքին գործերում, որ արտայայտվում է մի քանի հռետորների ճառերում։

Ապա բարօն Էրէնտալ ասում է, թէ անհրաժեշտ է ուժեղացնել նաւատորմը ոչ միայն ծովափը պաշտպանելու նպատակով, այլ և Միջերկրական ծովում աւստրօ-ունգարական աջողութեամբ զարգացող առևտրի տեսակէտից։ Մինիստրը չէ հերքում, որ Իտալիան ուժեղացնում է իր նաւատորմը և զինաւորվում է, բայց դրա համար չէ կարելի մեղադրել։ Աւելի պէտք է պախարակել Աւստրօ-Ունգարիայի դանդաղութիւնը։ Մինիստրը համոզված է, որ Իտալիան, որպէս և Աւստրօ-Ունգարիան յարձակողական նպատակներ չունեն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ Օ Լ Գ Ա Ր Ի Ա

Նոր կաբինետը.—Բօլգարական կաբինետը, որը ղեկավարվում է ստամբուլական Գուդեվի ձեռքով, յունվարի 21-ին հրաժարական տուեց, որը ընդունվեց իշխանի կողմից։

Հրաժարականի պատճառը կաբինետում տիրող տարաձայնութիւնն էր մակեդօնական հարցի վերաբերմամբ։ Բ. Դուռը յաճախակի յիշեցնում էր Բօլգարիային, որ անհրաժեշտ է թուլացնել բօլգարական չէտաների գործունէութիւնը Մակեդօնիայում, և խորհուրդ էր տալիս նրան հետամուտ լինել, որպէսզի բօլգարական իշխանութեան սահմաններում չէտաները աջակցութիւն չը գտնեն։ Սակայն բօլգարական կառավարութիւնը մատների արանքով էր նայում կազմակերպութիւնների գործունէութեան վրա, որոնք նպատակ էին դրել յուզման դրութեան մէջ պահել քրիստոնեաներին Մակեդօնիայում։ Այդ կազմակերպութիւնները խաղում էին ազգային զգացմունքների հետ և հասարակական շրջանների ուշադրութիւնը հեռացնում էին ներքին քաղաքականութեան հարցերից և զբաղեցնում էին հասարակութիւնը արտաքին քաղաքանութեան հարցերով։

Սակայն մի այդպիսի խաղ խաղալը երկար ժամանակ անհնարին էր դառնում։ Մակեդօնական ագիտացիան, նրա ապարդիւն լինելու պատճառով, սկսեց յոգնեցնել,—նա կորցնում էր իր դիւթական զօրութիւնը։ Բացի դրանից, շահագրգռված պետութիւնները (Աւստրիան և Ռուսաստանը) հասկացնել տուին, որ իրանք մտադրութիւն չունեն դուրս գալու միւրցշտէգեան պրօգրամի սահմաններից, որի նպատակն է ոչ թէ արմատապէս վերակազմել և ազատել Մակեդօնիան, այլ միայն մի քանի բարենորոգումներ մտցնել նրա մէջ ներկայ իրերի դրութիւնը պահպանելու պայմանով։ Նշանակում է՝ դրանով խախտվեցին այն յոյսերը, թէ ծածուկ միջամտութիւնը մակեդօնական գործերում կարող է շահաւէտ լինել Բօլգարիայի համար։ Կաբինէտը ստիպված եղաւ որոշ պատասխան տալ սուր հարցին՝ բօլգարական չէտաների մասին։ Այդ հարցը քննելու ժամանակ երևաց, որ կաբինետում համերաշխութիւն չը կայ։

Առևտրի մինիստր Գէնադիէվ և կաբինետի մի քանի անդամներ յայտնեցին, որ նրանք շահագրգռված են մակեդօնական հրոսակախմբերի շարժման մէջ։ Միւսները այն կարծիքը յայտնեցին, թէ պէտք է ենթարկվել Բ. Դրան պահանջներին։ Տարաձայնութիւնը շատ մեծ էր, և կաբինետին ուրիշ բան չէր մնում, եթէ ոչ հրաժարական տալ։

Նոր կաբինէտը կազմված է դէմօկրատական (կարավէլօվեան) կուսակցութեան անդամներից։ Մինիստր-նախագահ նշանակված է Մալինօվ։

Շ Վ Է Դ Ի Ա

Ռիկստագի բացումը.—Նորերս գահ բարձրացած Գուստավ թագաւորը յունվարի 16-ին (ն. տ.) բացեց ռիկստագը գահական ճառով։ Յիշելով այն բանի մասին, որ ինք «եռանդով կաշխատի հայրենիքի բարօրութեան և զարգացման համար», թագաւորը շէշտեց բարեկամական յարաբերութիւնները օտար պետութիւնների հետ։

Թէ որպիսի յարաբերութիւններ կը ստեղծվեն նոր թագաւորի և պարլամենտի միջև, դժուար է առայժմ գուշակել։ Ազգաբնակութեան աչքում թագաւորը բարձրացաւ նրանով, որ հրաժարվեց հանդիսաւոր, բայց թանգ նստող թագադրութեան ծէսից։ Մի լրագրի թղթակցին թագաւորն ասել է, որ ինքը հրաժարվել է թագադրութիւնից ոչ միայն խնայողութիւնն աչքի առաջ ունենալով, այլ սկզբունքային տեսակէտն ևս ստիպել է նրան հրաժարվել թագադրութիւնից։ Այդ հանդէսը, ասաց նա, յոգնեցուցիչ է և կատարելապէս անպէտք. նա անհամապատասխան է ժամանակակից ոգուն։

Այդպիսով Գուստավ թագաւորը Շվէդիայում սահմանում է մի պրեցիդէնտ, որը արդէն առաջ տեղի ունէր Աւստրիայում, Պրուսիայում և Իտալիայում, ուր այժմ նոյնպէս թագադրութեան ակտը չէ գործադրվում։

Ք Ա Ղ Ո Ւ Ա Ծ Ք Ն Ե Ր

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Լիսաբոնի ռուսաց դեսպանին հրամայված է Թագաւոր Կայսրի կողմից ներկայ լինել Կարլոս թագաւորի և գահաժառանգի թաղմանը և պսակ դնել։

Երեկոյեան ժամը 8-ին, դատարանը «Շտանդարդ» կայսերական զբօսանաւի գործի առիթով որոշեց Նիլօվին նկատողութիւն անել, իսկ մնացած մեղադրեալներին արդար ճանաչել։

ՄՕՍԿՎԱ։ Բռնվեց սօցիալ-դեմօկրատների րայօնական կօմիտէտը իր բոլոր թղթերով։

ՕԼԴԵՆԲՈՒՐԳ։ Գիշերս վախճանվեց ազգեցիկ դուքս Էրնէստ Սակսօն Օլդէնբուրգին։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՒՑՆՈՒՄ Է

Գօրիս, Ալէքսանդր Ալլահվերդեանցին,—Դուք գանգատվում էք, որ 1903 թիւ յունվարի 22-ին, 4 տարի առաջ, մեր խմբագրատան բաժանորդ էք գրվել Լէօի «Գրիգոր Արծրունու» 3 հատորին, ստացել էք 2 հատորը, և մնում է ստանալ վերջին հատորը որը պահանջում էք մեզանից։ Բարեհաճեցէք ձեր պահանջով դիմել իրան պ. Լէօին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕՏՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։

Կ. Ի. ԳԶԷԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԱՎՍԱՐԳԻՍՕՎԻ

այգին բաց է թողնում արտասահմանեան, ռուսական և կովկասեան տեսակի մրգատու ծառեր։ Կայարան ՍԿՐԱ, Անդրկով. երկ., Ավսարգիսօվին։ Կատալօգը ուղարկվում է

ՁՐԻ

(ե. հ. շ.) 15—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԱՂԲԻՒՐ № 1. բովանդակութիւն
ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Տօնածառ, Մուշեղ Մամիկոնեան, Ն. Ա. Սօլօվիեվ Նեմէլօվ, Նատալիա Տէր-Մարկոսեան, Նկարիչ Ստեփանոս Ներսիսեան, Քրիստափոր Միքայէլեան, Մակար Եկմալեան, Րաֆֆի, Պերճ Պռօշեան, Խաչատուր Աբովեան, Սիմէօն Հախումեան, Գաբրիէլ Միրզոյեան, Պետրոս Ադամեան, Ներսէս Շահլամեան, Սառնամանիկ և իր սիրելիները։

ՆԻՒԹԵՐ

Մանկական հանդէս	Մ. Մամիկոնեան
Աղբիւրի բարեկամները	
Ջրաբերդ	Րաֆֆի
*** (բանաստ. Երբ Ալեկոծ)	Վ. Թադէոսեան
Խաչատուր Աբովեան	Պ. Պռօշեան
Տիկնայք փափկ V դարում	Ս. Հախումեան
Թռչնակի մահը	Հ. Բաքուրեան
Փոքրիկ տղան	Վ. Թադէոսեան
Զատիկ	Պ. Ադամեան
Աղբիւրի վանգատը	Ն. Շահլամեան

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Իմ նամակները	Գաբօ
Հանելուկ XXV-ամեակ «Հիւսիսափայլի»	

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“
Գրավաճառանոցում վաճառվում են
ԱՒԵՏԻՔ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
Աշխատութիւններից հետեւեալները

		Ր.	Կ.
1.	Հօ կինը	—	40
2.	Պատկերներ, բ. տպագրութիւն.	1	—
3.	Մխիթարեան միաբանութիւն	—	5
4.	Մորիկի սուրբը	1	—
5.	Իտալիայում	1	50
6.	Արազը	—	80
7.	Լուսինե	—	60
8.	Ազատութեան ճանապարհին	—	80
9.	Արցունքի հովիտը	—	35

Գումարով գնողներին զիջում։ Գրքերը կարելի է ձեռք բերել փառաւոր և հասարակ կազմերով։

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ „Гуттенбергъ“ Г. И. Галстяну. 5—1

Հիւանդութեան պատճառով
Ծախվում է
ԲԱԿԱԼԷՅՆԻ ԽԱՆՈՒԹ
Հասցէն՝ անկիւն Ելիզավէտինսկի և Տատիանօվսկի փողոցների։ 2—1

ԲԺԻՇԿ
Ա. Միքայէլեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33։
(ա. օ.) 100—98

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց, առանձնապէս ստամոքսի եւ աղիքների հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւն ամեն օր	12—1 ժ. առաւօտեան 5—7 ժ. երեկոյեան

Միքայէլեան փողոց տ. Ճավճավաձէի № 36.
(ա.օ.) 100—98

ԲԺԻՇԿ
Մելիք-Էլչաբեան
Վեներական, միզասեռական և մորթու հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն	9—10 առաւօտ. 5—7 երեկ.

Կսենիևսկայա փող. № 6, Վետցէլ հիւրանոցի մօտ։
(ե. հ. շ.) 30—12

Զգուշացէք կեղծումներից
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ
Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԵՆՍԻ

Պեպէնների, սևութեան, դեղին բծերի, պուկենների և պտուկների դէմ։ Անուշահոտ տուալէտային սապօն բարձր արժանաւորութեան։ Ծախվում է ամեն տեղ 1 կտորը 50 կօպ., $^1/_2$ կտորը 30 կօպ.։ Ոսկէ մէդալ, Լօնդօն, 1893 թիւ համար։ Գլխաւոր պահեստը Գ. Ֆ. Իւրգենսի մօտ, Մօսկվայում։
(14, 29) 25—8

Մինչև փետրվարի 10-ը
Լոյս կը տեսնի
ՊՌՕՇԵԱՆ ԵՒ ՆՐԱ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԷՔԸ
ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը։
Դիմել՝ Нахичевань н./Д. Духовная Семинарія. А. Теръ-Арутюнянцу.
6—3

Թիֆլիսի ժողովրդական համալսարանի հայկական սեկցիան

Սրանով յայտարարում է, որ այս փետրվարի 5-ից սկսվում է հանրամատչելի-սիստեմատիկ դասախօսութիւնների ձմեռնային սեմեստրը, տղայոց 3-րդ գիմնազիայի շէնքում (Վելեամինօվսկայա փող.)։ Օրական կը լինեն 3 դասախօսութիւններ՝ երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ և շաբաթ օրերը, երեկոյեան ժամը $6^1/_2$-ից սկսած։

Բոլոր առարկաների վճարն է ամբողջ սեմեստրի համար (փետրվարի 5-ից մինչև մայիսի 10 ր.) 1 ր. 50 կօպ., իսկ իւրաքանչիւր երեկոյ (3 դասախօսութիւն) 5 կ.։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿԸ

Օրեր	ժամը $6^1/_2$—$7^1/_4$	$7^1/_2$—$8^1/_4$	$8^1/_2$—$9^1/_4$
Երեքշաբ.	ԼԷՕ Հայոց նոր գրականութիւն	Ե. ԹՈՓՉԵԱՆ Մի քանի գլուխ հայոց նորագոյն պատմ.	Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ Արևելքի հին պատմութիւնը
Չորեքշաբ.	Մ. ՄՈՒՐԶԱՅԵԱՆ Ֆիզիկա	Մ. ՄՈՒՐԶԱՅԵԱՆ Քիմիա	Գ. ԽԱԺԱԿ Պետական իրաւունք
Հինգշաբ.	Գ. ՎԱՆՑԵԱՆ Հայոց պատմութիւն	Գ. ԽԱԺԱԿ Քաղաքատնտեսութիւն	Ս. ԱՐԾՐՈՒՆԻ Քաղաքացիական իրաւունք
Ուրբաթ	Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ Քաղաքատնտեսութ. պատմութիւնը	Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ Կրօնի էվօլիւցիան	ԲԺ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ Մարդակազմութիւն և առողջապահութիւն
Շաբաթ	ՏԻԿ. Ե. ՋՕՐԵԱՆ Կենդանաբանութիւն	Գ. ԽԱԺԱԿ Քաղաքատնտեսութիւն	Լ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ Ընդհ. պատմութիւն

(ե. հ. կ.) 3—1

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ
Փոխադրութեամբ ԱՐ. ՍՊԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ, յարմարեցրած հայոց վեցամեայ դպրոցների ծրագրին
ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼԻԱԿԱՏԱՐ
→ԴԱՍԸՆԹԱՑ←

Մօսկվայի ուսուցիչների

1) Թուաբանական խնդիրներ եւ օրինակներ. առաջին տ. առանձին գրքոյկով գինն է 12 կ.
2) » » » » » Գրակ Ա. I. և II. տ. միասին գ. տպագ. 30 կ.
3) » » » » » Գրակ Բ. III տ. բ. տպագ. 30 կ.
4) » » » » » Գրակ Գ. IV տ. (I դաս.) բ. տպագ. 80 կ.

Շապօշնիկօվի և Վալցօվի

5) Թուաբանական խնդիրներ եւ օրինակներ պրակ Դ. V տարի. (II դաս) կոտորակների կանոններով և խնդիրները լուծելու բացատրութիւններով, գինն է 40 կ.
6) Թուաբանական խնդիրներ եւ օրինակներ պր. Ե. VI տ. (III դաս.)։ Համեմատութիւններ և երից կանօններ, կանօններով և խնդիրները լուծելու բացատրութեամբ։ 50 կ.
7) Ձեռնարկ թուաբանութեան հայոց դպրոցների համար (ըստ Կիսելևի) 50 կ.

Գումարով գնողներին 20%

Դիմել՝ Թիֆլիս, Абасъ-Абадская площадь, Аршаку Спарапетяну և կամ Թիֆլիսի «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցին, Կենտրօնական և «Փարոս» գրախանութներին։
(օ. մ.) 5—5

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мтдусіабоповъ съ С-мъ. Большая Ванкская 1, д. Семинаріи № 3.